

Regeringens skrivelse

2009/10:53

En strategi för ungdomspolitiken

Skr.
2009/10:53

Regeringen överlämnar denna skrivelse till riksdagen.

Stockholm den 22 oktober 2009

Maud Olofsson

Nyamko Sabuni
(Integrations- och jämställdhetsdepartementet)

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I denna skrivelse redogör regeringen för inriktningen av det framtida ungdomspolitiska arbetet inom ramen för politikens befintliga mål och huvudområden. Strategin innehåller också ett antal utgångspunkter för ungdomspolitiken samt ett antal strategiska utmaningar som identifierats som centrala för att uppnå de ungdomspolitiska målen. Strategin för ungdomspolitiken är ett led i uppföljningen av den senaste ungdomspolitiska propositionen Makt att bestämma – rätt till välfärd (prop. 2004/05:2). Det handlingsprogram som var en del av propositionen har genomförts. I denna skrivelse presenteras ett nytt handlingsprogram med åtgärder inom ungdomspolitikens fem huvudområden.

1	Inledning.....	3
2	Bakgrund	3
2.1	Den nationella ungdomspolitiken	3
2.2	Strategins syfte och avgränsningar.....	4
2.3	Dialog med målgruppen och andra aktörer	4
3	Ungdomspolitikens ramverk och aktörer.....	6
3.1	Målgrupp.....	6
3.2	Mål och huvudområden	6
3.3	Uppföljningen av ungdomars levnadsvillkor	7
3.4	Internationellt samarbete.....	8
3.5	Barnkonventionen	10
3.6	Ungdomsstyrelsen.....	11
3.7	Ungdomspolitiken i kommunerna.....	11
3.8	Ungdomsorganisationerna och andra ideella aktörer	11
4	Utgångspunkter.....	12
4.1	En sektorsövergripande ungdomspolitik	12
4.2	En mångfald av unga.....	13
4.3	Ungdomars kunskaper och erfarenheter är en resurs	13
4.4	Ungdomar har rättigheter	14
4.5	Att motverka och förebygga utanförskap.....	15
5	Ungdomars levnadsvillkor.....	16
5.1	Utbildning och lärande.....	16
5.2	Arbete och försörjning	20
5.3	Hälsa och utsatthet	23
5.4	Inflytande och representation	28
5.5	Kultur och fritid	31
6	Strategiska utmaningar	34
6.1	Generella utmaningar.....	35
6.2	Att stärka ungas egenmakt genom utbildning	38
6.3	Att underlätta ungas etablering på arbetsmarknaden.....	39
6.4	Att främja ungas hälsa och motverka utsatthet	42
6.5	Att öka ungas delaktighet.....	43
6.6	Att skapa förutsättningar för kultur- och fritidsaktiviteter av, med och för ungdomar	45
7	Ungdomspolitiskt handlingsprogram.....	46
7.1	Utbildning och lärande	46
7.2	Arbete och försörjning	51
7.3	Hälsa och utsatthet	55
7.4	Inflytande och representation	58
7.5	Kultur och fritid	60
7.6	Övriga insatser	64
Bilaga 1	Deltagare i det ungdomspolitiska rådet 2008–2009	66
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 Oktober 2009 ...	67

1 Inledning

De allra flesta av Sveriges ungdomar mår bra och en stor majoritet unga uppger att de ser optimistiskt på sin framtid. Ungdomar har i dag helt andra möjligheter och förutsättningar än vad någon annan ungdomsgeneration tidigare haft. Möjligheterna att resa, arbeta eller studera utomlands har aldrig varit större. Genom Internet erbjuds digitala rum där unga hämtar information, konsumerar och skapar musik och film, skriver, spelar spel och umgås. Även tillgången till utbildning på alla nivåer och inom alla områden är större i dag än någonsin tidigare. Valfriheten för individen har ökat dramatiskt och i dag har unga goda möjligheter att själva välja sin framtid.

Trots alla dessa möjligheter finns det fortfarande unga som inte känner sig trygga och säkra, som inte känner sig delaktiga, lyssnade till och sedda eller som lever i utanförskap. Många unga har svårt att komma in på arbetsmarknaden och att hitta en egen bostad. Valfriheten kan för vissa upplevas som överväldigande, samtidigt som andra hindras från att göra egna livsval. Utvecklingen av ungas psykiska ohälsa har visat oroande tendenser. Ungdomskullarna har varit stora under de senaste åren. Det innebär fler unga i skolan och på arbetsmarknaden. Inte minst ökar efterfrågan på meningsfulla fritidsaktiviteter för ungdomar.

Allt detta ställer krav på ett tydligt ungdomsperspektiv i politiken. Det är viktigt att politiken skapar förutsättningar för ungdomar att utvecklas och att kunna gå in i vuxenlivet som starka och självständiga individer. Regeringen har sedan tillträdet hösten 2006 genomfört en mängd insatser för att förbättra situationen för unga i Sverige. Det rör sig om allt från reformer inom utbildnings- och arbetsmarknadspolitiken till en satsning på att utveckla en ungdomsmottagning på Internet. Fortfarande återstår många utmaningar för att uppnå de ungdomspolitiska målen att alla ungdomar ska ha verklig tillgång till välfärd och inflytande. I den här skrivelsen identifieras ett antal sådana utmaningar och ett handlingsprogram för regeringens fortsatta arbete på området presenteras.

2 Bakgrund

2.1 Den nationella ungdomspolitiken

Den nationella ungdomspolitiken är sektorsövergripande, vilket innebär att politikens mål ska uppnås genom insatser inom ett flertal områden och av många olika myndigheter. Integrations- och jämställdhetsdepartementet har ett samordnande ansvar för regeringens politik och insatser för ungdomar.

Riksdagen fattade för första gången beslut om statsbidrag till ungdomsorganisationer 1954. Sedan dess har den nationella

ungdomspolitiken utvecklats från att främst kännetecknas av ett fritids- och kulturperspektiv till att ta ett helhetsgrepp på ungdomars levnadsvillkor. År 1986 utsågs för första gången ett statsråd med ett specifikt ansvar för ungdomsfrågorna och året därefter presenterades det första sektorsövergripande programmet på området.

Den första ungdomspolitiska propositionen Ungdomspolitik (prop. 1993/94:135) lades fram 1994. I propositionen föreslogs riktlinjer för en sektorsövergripande ungdomspolitik och en ny statlig myndighet, Ungdomsstyrelsen, ersatte det tidigare Statens Ungdomsråd. Propositionen följdes fem år senare av På ungdomars villkor – Ungdomspolitik för demokrati, rättvisa och framtidstro (prop. 1998/99:115). I denna andra proposition föreslogs en tydligare målstyrning av ungdomspolitiken genom tre övergripande mål, som senare konkretiserades i 41 delmål.

Den senaste ungdomspolitiska propositionen Makt att bestämma – rätt till välfärd (prop. 2004/05:2, bet. 2004/05:KrU2, rskr. 2004/05:94) är därmed den tredje i ordningen och lades fram 2004. Det mest framträdande i propositionen är att ungdomspolitiska insatser tydligt ska integreras i verksamheten inom alla områden som är relevanta för ungdomars levnadsvillkor och därmed utgå från befintliga mål för politiken på dessa områden.

2.2 Strategins syfte och avgränsningar

De mål och huvudområden för ungdomspolitiken som riksdagen beslutade i december 2007 (prop. 2007/08:1, bet. 2007/08:KrU1, rskr. 2007/08:58) utgör grunden för den här strategin (se vidare avsnitt 3). Syftet med denna strategi är att beskriva inriktningen av regeringens ungdomspolitik, som delvis förändrats sedan den senaste ungdomspolitiska propositionen. Den propositionen innehöll även ett handlingsprogram som behöver förnyas. Strategin ska därför ses som ett led i uppföljningen av propositionen.

I december 2008 presenterades ett informationsmaterial om de åtgärder som genomförts på ungdomsområdet sedan regeringens tillträde 2006 (Med unga i fokus Regeringens 21 viktigaste satsningar för ungdomar). Strategin ska ses i ljuset av dessa insatser och i denna skrivelse redovisas därför inte alla genomförda eller tidigare beslutade initiativ på området.

2.3 Dialog med målgruppen och andra aktörer

Att ungdomars kunskaper och erfarenheter ska tas tillvara och att unga ska ges möjlighet till inflytande och delaktighet i frågor som rör dem är viktiga utgångspunkter för ungdomspolitiken. Att bereda representanter för ungdomsgruppen möjlighet att lämna synpunkter på innehåll och inriktning av den framtida ungdomspolitiken har därför varit en naturlig del i framtagandet av denna skrivelse.

Det ungdomspolitiska rådet träffas sedan december 2008 några gånger per år för att diskutera aktuella ungdomspolitiska frågor. Ett övergripande tema för rådet är ungas inflytande och aktiva deltagande i samhällslivet. I mars 2009 bjöd ungdomsministern in det ungdomspolitiska rådet för en första avstämning av strategins inriktning. Rådets medlemmar formulerade visioner för utvecklingen av ungas levnadsvillkor, och gav synpunkter på hur framtida utmaningar kan formuleras utifrån den egna organisationens perspektiv. Särskilt betonades att framtida utmaningar ser olika ut för olika grupper av ungdomar. Det ungdomspolitiska rådet består av representanter från ungdomsorganisationer, andra ideella organisationer, kommuner, myndigheter och forskare. En förteckning över rådets medlemmar 2008–2009 återfinns i bilaga 1.

Framtidsfrågan

För att göra en bredare avstämning med ungdomar lanserades webbplatsen Framtidsfrågan i maj 2009 på www.framtidsfragan.se. Syftet med webbplatsen har varit att fånga upp åsikter och idéer bland ungdomar och att få unga att berätta om frågor som de tycker är viktiga. På webbplatsen har man också kunnat ta del av åsikter som andra har skickat in och markera de inlägg man tycker om. Framtidsfrågan har vänt sig till ungdomar 13–25 år över hela landet. Både ungdomsorganisationernas medlemmar och unga som inte är aktiva i någon organisation har välkomnats att dela med sig av sina åsikter.

Totalt har omkring 150 inlägg gjorts på webbplatsen. Dessa har haft en god spridning både geografiskt och åldersmässigt och könsfördelningen har varit jämn bland de som bidragit. Frågor om integritet på Internet och om fildelning är det som flest unga har skrivit om. Andra områden som tycks engagera starkt är ungas situation på arbetsmarknaden och ungas inflytande och delaktighet i den demokratiska processen. Där uttrycker många ungdomar en oro över möjligheten att hitta ett jobb i framtiden, men också viljan att vara delaktig och vikten av att politiker och andra beslutsfattare lyssnar på unga människor. Vuxnas ansvar för att ungdomar inte ska fastna i alkohol- eller drogmissbruk och behovet av meningsfulla fritidsaktiviteter är andra områden som berörs i flera av inläggen. Även vikten av kompetenta lärare, av att värna om miljön och arbeta mot diskriminering i samhället är frågor som engagerar många, liksom tillgången till bra och billig kollektivtrafik. Att unga har delvis olika förutsättningar som de inte alltid kan påverka lyfts också fram.

Utvärderingen av EU:s ramverk för det ungdomspolitiska samarbetet

Under det svenska ordförandeskapet i EU hösten 2009 planeras ett beslut om ett nytt ramverk för ungdomssamarbetet från och med 2010. Som ett underlag inför arbetet med att ta fram ett nytt ramverk genomförde alla medlemsstater under 2008 en utvärdering av samarbetet sedan 2001.

Arbetet med att ta fram ett nytt ramverk för ungdomssamarbetet presenteras närmare i avsnitt 3.4. Skr. 2009/10:53

Den svenska utvärderingsrapporten lämnades till Europeiska kommissionen i november 2008 (dnr IJ2008/614/UF). Både Ungdomsstyrelsen, Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer (LSU) och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) lämnade viktiga bidrag till rapporten. En del av utvärderingen bestod i att identifiera de främsta framtida utmaningarna för ungdomar i Sverige. Denna del av utvärderingen har utgjort ett viktigt underlag för den här strategin.

3 Ungdomspolitikens ramverk och aktörer

3.1 Målgrupp

Ungdomspolitikens målgrupp är alla unga mellan 13 och 25 år. Det innebär att drygt 1,4 miljoner personer, eller omkring 15 procent av befolkningen, i dag omfattas av politiken. De åldersgrupper som är relevanta för ungdomspolitiken kan dock variera mellan olika områden och insatser. Därför kan redovisningar och analyser av ungdomars levnadsvillkor, liksom åtgärder för att påverka dem, i vissa fall omfatta andra åldersintervall. Ungdomspolitiken omfattar hela ungdomstiden, dvs. både övergången från barn till ungdom och övergången från ungdom till vuxen. Även frågor som rör unga vuxna över 25 år kan därför bli aktuella för insatser inom ramen för ungdomspolitiken.

3.2 Mål och huvudområden

De övergripande målen för den nationella ungdomspolitiken är att

- alla ungdomar ska ha verklig tillgång till välfärd, och att
- alla ungdomar ska ha verklig tillgång till inflytande.

Dessa mål fastslogs av riksdagen i budgetpropositionen för 2008 (prop. 2007/08:1, bet. 2007/08:KrU1, rskr. 2007/08:58). Syftet med de två övergripande målen är att ungdomar, inom ramen för formella gränser såsom myndighetsålder, ska ges samma möjligheter till välfärd och inflytande som andra människor i samhället. Ungdomspolitikens mål bör genomsyra politiken på samtliga berörda områden, och varje område ansvarar för att förverkliga och följa upp målen inom ramen för sin ordinarie verksamhet. Samtidigt ska ungdomspolitiska insatser utgå från relevanta befintliga mål för politiken på andra områden.

För att underlätta en systematisk uppföljning och analys av ungdomars levnadsvillkor, är ungdomspolitiken uppdelad i fem huvudområden:

- Utbildning och lärande
- Arbete och försörjning
- Hälsa och utsatthet

- Inflytande och representation
- Kultur och fritid

Huvudområdena är utformade så att de möjliggör tvärssektoriella analyser av ungdomars levnadsvillkor och belyser samband mellan de mål för olika områden som är relevanta för ungdomspolitiken. Analys, samordning och redovisning av ungdomspolitiken sker med utgångspunkt i huvudområdena.

3.3 Uppföljningen av ungdomars levnadsvillkor

Uppföljningen av ungdomars levnadsvillkor bör främst ske inom respektive verksamhetsområde. Ungas villkor på arbetsmarknaden följs exempelvis framför allt upp inom ramen för arbetsmarknadspolitiken, ungdomars hälsosituation inom ramen för folkhälsopolitiken osv. Samtidigt är det nödvändigt med en helhetsbild av ungdomars situation. Ungdomspolitiken har en viktig uppgift i att följa och beskriva hur insatser på olika områden tillsammans påverkar utvecklingen av ungas levnadsvillkor.

Ungdomar är en heterogen grupp. Det är angeläget att så långt det är möjligt belysa skillnader i utvecklingen av ungas levnadsvillkor beroende på kön, ålder, bostadsort, socioekonomisk bakgrund, sexuell läggning eller identitet, eventuell funktionsnedsättning samt mellan inrikes och utrikes födda. Det är också angeläget att möjliggöra jämförelser av villkoren för ungdomsgruppen och för andra åldersgrupper. Detta för att kunna identifiera eventuella områden där utvecklingen i ungdomsgruppen skiljer sig från den i den övriga befolkningen.

I samband med den ungdomspolitiska propositionen Makt att bestämma – rätt till välfärd (prop. 2004/05:2) infördes ett nytt uppföljningssystem för den nationella ungdomspolitiken. Uppföljningssystemet syftar till att ge såväl en djupare kunskap om ungas tillgång till välfärd och inflytande inom enskilda områden som en översikt över den samlade utvecklingen.

Uppföljning av indikatorer som belyser ungdomars levnadsvillkor

Uppföljningen av indikatorer har som syfte att skapa en bred kontinuerlig uppföljning av ungdomars levnadsvillkor inom samtliga huvudområden. Ett femtontal myndigheter har i uppdrag att årligen redovisa totalt omkring 80 indikatorer som belyser utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor. De berörda myndigheterna har, i samråd med Ungdomsstyrelsen, själva identifierat vilka indikatorer som är relevanta att redovisa inom det egna verksamhetsområdet. Ungdomsstyrelsen sammanställer sedan de inrapporterade indikatorerna i en särskild rapport (rapportserien Ung idag) för att ge en samlad bild av hur ungdomars levnadsvillkor har utvecklats under året.

Eftersom myndigheternas uppföljning av indikatorer till största del är av kvantitativ karaktär, behöver den kompletteras med kvalitativa analyser för att ge fördjupad kunskap om de orsakssamband och bakomliggande faktorer som påverkar ungdomars levnadsvillkor. Därför genomför Ungdomsstyrelsen årligen, på uppdrag av regeringen, en tematisk analys av utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor avseende de ungdomspolitiska målen inom ett eller flera utvalda huvudområden.

Attityd- och värderingsstudier

Regelbundna undersökningar av ungdomars attityder och värderingar inom olika områden har genomförts sedan 1993. Genom att belysa ungdomars egna upplevelser av sina levnadsvillkor utgör attityd- och värderingsstudierna ett värdefullt komplement till uppföljningen av indikatorer och de tematiska analyserna. Kvalitativa studier av ungdomars egna upplevelser kan visa på andra aspekter av ungas tillgång till välfärd och inflytande än vad yttre indikatorer gör.

Utvärdering av ungdomspolitiken

I enlighet med den ungdomspolitiska propositionen ska sambandet mellan mål, insatser och utfall inom den nationella ungdomspolitiken utvärderas regelbundet och redovisas till riksdagen. En sådan utvärdering ska utformas med hänsyn till ungdomars synpunkter på vad som utgör viktiga frågeställningar.

3.4 Internationellt samarbete

Den nationella ungdomspolitikens mål och utgångspunkter utgör grunden för Sveriges agerande även i det internationella samarbetet på det ungdomspolitiska området. Sverige verkar också för att tydliggöra ungdomspolitikens sektorsövergripande karaktär och för att ungdomars kunskaper och erfarenheter tas tillvara i det internationella arbetet. Genom det internationella ungdomspolitiska samarbetet kan även ungdomars egna internationella samarbete stärkas. Det gäller särskilt de ungdomar som annars har begränsade möjligheter att skaffa sig internationell erfarenhet. Det är viktigt att främja samverkan mellan olika internationella organisationer samt erfarenhetsutbyte och kunskapsutveckling mellan olika länder. Det ger ett bredare perspektiv och helhetssyn i det ungdomspolitiska arbetet, vilket också bidrar till bättre beslut i den nationella ungdomspolitiken.

Det internationella samarbetet på det ungdomspolitiska området är omfattande. Samarbetet inom EU beskrivs närmare nedan, men Sverige deltar för närvarande även i ungdomssamarbeten inom ramen för FN, Europarådet, Nordiska ministerrådet, Östersjöstaternas råd och Barentsrådet.

Det ungdomspolitiska samarbetet inom EU har sedan kommissionen i slutet av 2001 publicerade sin vitbok på ungdomsområdet ”Nya insatser för Europas ungdom” (KOM(2001) 681 slutlig) utökats och stärkts betydligt. Det nuvarande ramverket för samarbetet består av tre övergripande arbetsområden. Det första arbetsområdet är samarbete genom den öppna samordningsmetoden på fyra gemensamma målområden. Den öppna samordningsmetoden innebär att medlemsstaterna antar gemensamma mål för samarbetet, utbyter kunskaper och erfarenheter och följer upp samarbetet gemensamt. De gemensamma målområdena på ungdomsområdet är ungas deltagande, information till unga, ungas volontärverksamhet och bättre kunskaper om unga. Det andra övergripande arbetsområdet handlar om integrering av ett ungdomsperspektiv på andra politikområden. Prioriterade områden för detta är utbildning, livslångt lärande, rörlighet, sysselsättning, social integration, kamp mot rasism och främlingsfientlighet samt ungdomars självständighet och oberoende. Slutligen sker EU-samarbetet även inom ramen för den europeiska ungdomspakten. Ungdomspakten är en del av EU:s strategi för tillväxt och sysselsättning, den s.k. Lissabonstrategin, och syftar till att främja ungas möjligheter att få en bra utbildning och ett arbete, att studera, praktisera och arbeta utomlands, att vara delaktiga i samhället samt att bättre kunna kombinera yrkes- och familjeliv.

Förutom detta ramverk för EU:s ungdomspolitiska samarbete finns också EU-programmet Ung och aktiv i Europa som löper under åren 2007–2013. Programmet ger möjlighet till ungdomsutbyten och att göra volontärtjänst, det stödjer ungas egna initiativ och projekt samt projekt med syfte att stärka demokratin. Det finns också möjligheter att stödja ungdomspolitiskt samarbete. Programmet är unikt i det att det inte kräver några förkunskaper och att det vänder sig till ungdomar med i övrigt begränsade möjligheter att få en internationell erfarenhet. Programmet har en total budget på 885 miljoner euro och i Sverige fördelas cirka 20 miljoner kronor per år.

Som nämnts i avsnitt 2.4, har det ungdomspolitiska samarbetet utvärderats i alla EU:s medlemsstater under 2008 inför ett beslut om ett nytt ramverk för samarbetet från 2010. EU:s medlemsstater är i utvärderingarna eniga om att en gedigen grund för samarbetet på ungdomsområdet har lagts och att samarbetet har lett till att utvecklingen av nationell ungdomspolitik i EU:s medlemsländer har stärkts, att kunskaps- och erfarenhetsutbytet mellan medlemsstater har underlättats samt att kunskapen om ungdomars livsvillkor, värderingar och attityder har ökat. Vidare har den europeiska ungdomspakten bidragit till att uppnå målen i Lissabonstrategin och förstärkt integreringen av ungdomsfrågor på andra politikområden. Samtidigt är medlemsstaterna eniga om att det finns möjligheter att öka effektiviteten i samarbetet och effekterna på ungas levnadsvillkor.

Baserat på utvärderingarna och på konsultationer med unga, ungdomsorganisationer och personer som på olika sätt arbetar med ungdomsfrågor presenterade kommissionen i april 2009 meddelandet ”En EU-strategi för ungdomar – Satsa på ungdomars egna möjligheter. En förnyad öppen samordning för ungdomsfrågor”. Meddelandet

innehåller förslag inför det framtida samarbetet under perioden 2010–2018 och utgör det viktigaste underlaget inför beslutet om ett nytt ramverk. I meddelandet föreslår kommissionen ett tvärsektorielt angreppssätt för det ungdomspolitiska samarbetet och att de övergripande målen för samarbetet bör vara att:

- skapa mer möjligheter för unga i utbildningen och på arbetsmarknaden,
- förbättra tillgången och delaktigheten för alla unga i samhället, och
- främja ömsesidig solidaritet mellan samhället och ungdomar.

Som prioriterade arbetsområden föreslår kommissionen utbildning, sysselsättning, kreativitet och entreprenörskap, deltagande, hälsa och idrott, volontäraktiviteter, social delaktighet samt unga och världen.

Kommissionens förslag behandlas under det svenska ordförandeskapet i EU hösten 2009. Medlemsstaterna har uttryckt ett generellt stöd för kommissionens förslag till inriktning av samarbetet. Den exakta formuleringen av mål, prioriteringar och metoder kvarstår dock för medlemsstaterna att förhandla fram och ett beslut om ett nytt ramverk förväntas i november 2009.

3.5 Barnkonventionen

Regeringens barnrättspolitik syftar till att genomföra de rättigheter som varje barn har enligt FN:s barnkonvention. Konventionen om barnets rättigheter, som Sverige ratificerade 1990, är en viktig utgångspunkt även för utvecklingen av den svenska ungdomspolitiken. I konventionen förtydligas bl.a. att barn och ungdomar åtnjuter de mänskliga rättigheterna och att de utifrån ålder och mognad ska erbjudas möjligheten till inflytande och delaktighet i frågor som rör dem.

Eftersom barnkonventionen gäller för barn och ungdomar upp till 18 år, har både ungdomspolitiken och barnrättspolitikerna en viktig uppgift i att bidra till att förverkliga konventionens intentioner. För att nå resultat och för att arbetet ska bedrivas effektivt är samverkan mellan barnrättspolitikerna och ungdomspolitiken central. Det kan t.ex. gälla samordning av statistik avseende barn och ungdomar, uppföljningar av barns och ungdomars levnadsvillkor, metodutveckling och annan verksamhet riktad till kommuner och landsting samt uppdrag till Ungdomsstyrelsen och Barnombudsmannen.

Barnombudsmannen har i uppdrag att företräda barns och ungas rättigheter och intressen samt driva på genomförandet och bevaka efterlevnaden av barnkonventionen. Barnombudsmannen ska systematiskt och återkommande följa upp och utvärdera tillämpningen av barnkonventionen i kommuner, landsting och statliga myndigheter. Utifrån sådana uppföljningar och utvärderingar ska Barnombudsmannen också genomföra insatser som bidrar till att utveckla och sprida kunskap om tillämpningen av barnkonventionen. Barnombudsmannen sammanställer statistik om barns levnadsvillkor, men samlar också

3.6 Ungdomsstyrelsen

Myndigheten Ungdomsstyrelsen har ett övergripande ansvar för att de nationella ungdomspolitiska målen får genomslag inom olika samhällssektorer. Ungdomsstyrelsen ansvarar särskilt för att det finns samlad kunskap om ungdomars levnadsvillkor och för att sprida denna kunskap på nationell och lokal nivå. Ungdomsstyrelsen följer även upp statliga insatser för ungdomar och verkar för att ungdomsperspektivet utvecklas i statliga myndigheters verksamheter. Myndigheten stöder kommunerna i utvecklingen av deras ungdomspolitiska arbete samt verkar för förnyelse och utveckling av ungdomars fritids- och föreningsverksamheter. Ungdomsstyrelsen har därutöver i uppdrag att fördela bidrag till ungdomsorganisationer samt vissa bidrag inom integrations-, jämställdhets-, folkrörelse- och minoritetsområdet.

3.7 Ungdomspolitiken i kommunerna

En stor del av de politiska beslut som påverkar ungdomars levnadsvillkor fattas och genomförs i kommunerna. På så sätt kan kommunerna anpassa verksamheterna efter sina invånares förutsättningar och behov och säkerställa att verksamheten för ungdomar blir långsiktig och ändamålsenlig. Det är av stort värde att det ungdomspolitiska arbetet i kommunerna är kunskapsbaserat och att det bedrivs målmedvetet och strategiskt. Därför är det också viktigt att de uppföljningar av ungdomars levnadsvillkor som görs nationellt även ger relevant kunskap för den lokala och regionala nivån. Ungdomspolitikens sektorsövergripande karaktär behöver tydliggöras även lokalt och regionalt. Med en helhetssyn på ungdomars levnadsvillkor kan kommunens insatser lättare samordnas även över förvaltningsgränserna.

3.8 Ungdomsorganisationerna och andra ideella aktörer

Den ideella sektorn spelar en central roll i många ungdomars liv. Det kan vara såväl genom ungas egna organisationer som genom organisationer som erbjuder fritids- och kulturaktiviteter för unga, eller organisationer som bedriver socialt arbete bland ungdomar. Staten fördelar ett omfattande bidrag till både ungdomsorganisationer och andra organisationer som på olika sätt engagerar unga människor. Den nationella ungdomspolitiken har ett särskilt ansvar för ungdomsorganisationernas villkor och utveckling. Det handlar både om att möjliggöra ungdomars egna och självständiga organisering och att underlätta bildandet av nya organisationer och engagemangsformer.

Ungdomar har som grupp mycket gemensamt. Även om alla unga är individer med olika förutsättningar och drömmar om framtiden, möter de många gemensamma möjligheter och utmaningar som gör gruppen unik i förhållande till den övriga befolkningen. På en rad områden har ungdomsgruppen också liknande behov. Det gäller exempelvis tillgången till en god utbildning, en meningsfull fritid och möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden och på bostadsmarknaden.

Ungdomspolitikerna tar avstamp i att alla ungdomar måste ges de bästa förutsättningarna till goda levnadsvillkor, utveckling och aktivt deltagande i samhället. Därför ska alla ungdomar ha verklig tillgång till välfärd och till inflytande. Ungdomspolitikerna ska riva hinder och trösklar för att ungdomar ska kunna förverkliga sina egna planer och ambitioner samt stödja ungas självständighet och oberoende. För att uppnå detta måste ungdomspolitikerna bedrivas såväl nationellt som internationellt och lokalt.

I den ungdomspolitiska propositionen Makt att bestämma – rätt till välfärd (prop. 2004/05:2) beskrivs fyra perspektiv som ska ligga till grund för hur offentlig verksamhet för ungdomar utformas. Dessa är resursperspektivet, rättighetsperspektivet, självständighetsperspektivet samt mångfaldsperspektivet. I det följande avsnittet förtydligar och utvecklar regeringen dessa perspektiv och andra viktiga utgångspunkter för ungdomspolitikerna.

4.1 En sektorsövergripande ungdomspolitik

Ungdomars villkor påverkas av beslut inom alla samhällsområden och som fattas såväl lokalt som nationellt och internationellt. För att uppnå de övergripande målen för ungdomspolitikerna är det viktigt att sambanden mellan ungas hälsa, arbete, utbildning, delaktighet och fritid synliggörs och att det finns ett ungdomsperspektiv i all relevant politik. En sektorsövergripande nationell ungdomspolitik kan samordna regeringens politik och insatser inom alla de områden som påverkar ungdomars levnadsvillkor. Ungdomspolitikerna har också en viktig uppgift i att generera och förmedla sådan kunskap om ungdomars levnadsvillkor som inte erbjuds av sektorsspecifika uppföljningar.

Ungdomar utgör en stor del av befolkningen, och ungdomstiden har utvecklats från att vara en relativt kort period i livet till att utgöra en betydande och omfattande fas i människors liv. Samtidigt har både mönster för utbildning, etablering på arbetsmarknaden och familjebildning förändrats, vilket har inneburit att övergången från ungdom till vuxen sker allt senare i livet. Detta understryker ytterligare behovet av en sektorsövergripande ungdomspolitik.

Ungdomsfrågornas bredd och behovet av en sektorsövergripande politik blir också tydligt vid utvärderingar av genomförda insatser för unga. De allra flesta framgångsrika insatser har det gemensamt att de fått till stånd en samverkan mellan olika aktörer som arbetar med ungdomar. Genom samverkan säkerställs att de insatser som görs verkar i samma riktning och att det är individens behov som står i centrum.

En kunskapsbaserad ungdomspolitik är av största vikt för att ge en nyanserad och rättvisande bild av ungas levnadsvillkor. Detta behövs framför allt för att de beslut som rör ungdomar ska vara välgrundade, men också för att väga upp den problemfokusering som ofta återfinns i den allmänna beskrivningen av ungdomsgruppen. Unga är inte en grupp som är särskild från den övriga befolkningen och ungdomsgruppen är heller inte svagare eller mer problemtyngd än andra åldersgrupper. De utmaningar och möjligheter en individ möter kan dock se olika ut under olika perioder i livet. Ungdomar är exempelvis generellt sett beroende av vuxna och av offentliga verksamheter i högre utsträckning än äldre.

4.2 En mångfald av unga

Samtidigt som mycket förenar ungdomar som grupp, är det viktigt att komma ihåg att unga, precis som alla andra människor, intresserar sig för olika frågor, möter olika problem och har olika bakgrund. Detta gör att deras förutsättningar, behov och livssituation ofta skiljer sig åt. Ungdomar bor både i glesbygd, i småstäder och i storstäder vilket påverkar deras möjligheter till utbildning, fritidsaktiviteter, arbete och bostad. Även den ökade självständigheten och övergången till vuxenlivet som kännetecknar ungdomstiden sker i olika takt och under olika förutsättningar. Uppföljningen av ungdomars levnadsvillkor visar också att villkoren ofta skiljer sig åt mellan unga kvinnor och unga män, mellan unga med och utan funktionsnedsättning, unga som är inrikes respektive utrikes födda samt beroende på socioekonomisk bakgrund, bostadsort och sexuell läggning eller identitet. Därför är det viktigt att ha både ett jämställdhetsperspektiv och ett mångfaldsperspektiv i ungdomspolitiken.

Ungdomars möjligheter till ansvarstagande och självständighet varierar i många avseenden även beroende på ålder. Ungdomsgruppens breda åldersspann innebär att politiken måste bemöta de skilda behov och kompetenser som finns inom gruppen. Ett tydligt exempel på detta är att ungdomsgruppen består av individer som är både äldre och yngre än rösträttsåldern 18 år, vilket bl.a. påverkar målet om att alla ungdomar ska ha verklig tillgång till inflytande.

All offentlig verksamhet för ungdomar bör bejaka mångfald och sträva efter lika rättigheter och möjligheter för alla. Regeringens mål och ambitioner inom andra sektorsövergripande områden såsom jämställdhets-, integrations-, minoritets-, folkhälso-, handikapp- och barnrättspolitiken samt den regionala- och urbana utvecklingspolitiken har därför också bäring på ungdomspolitiken.

4.3 Ungdomars kunskaper och erfarenheter är en resurs

Att satsa på ungas levnadsvillkor är en investering för framtiden. Ungdomar är viktiga både för tillväxten och för samhällsutvecklingen i stort. Samtidigt är ungdomars kunskaper, erfarenheter och värderingar värdefulla för samhällsutvecklingen här och nu. Det är av stor vikt att dessa kunskaper tas tillvara och ges utrymme att utvecklas, inom offentliga verksamheter såväl som i näringslivet och den ideella sektorn.

Ungas delaktighet är avgörande för demokratin, både nu och i framtiden. En fungerande demokrati bygger på medborgarnas aktiva deltagande i samhällslivet. Detta innebär att ungdomar måste ges möjligheter till delaktighet och inflytande på liknande villkor som övriga grupper i samhället. Att bereda unga delaktighet handlar inte bara om innehållet i verksamheterna utan också om hur de planeras och genomförs. Genom att stimulera och uppmuntra ungdomars egna initiativ och idéer, skapas en god grund för nytänkande och entreprenörskap.

Under ungdomsåren formas många av de värderingar som en människa bär med sig livet igenom, och ungas attityder, värderingar och perspektiv integreras ofta i hela befolkningen med tiden. Värden som demokrati, jämställdhet och mänskliga rättigheter måste erövrats av varje ny generation och politiken formuleras hela tiden på nytt. Därför är unga en viktig målgrupp för arbetet med värdegrundsfrågor. En mångfald av värderingar och livsstilar, inom demokratins ramar, är betydelsefull för att diskussionen om värdegrundsfrågorna ska förnyas och utvecklas. Detta ställer krav på möjligheter till dialog med vuxna och med andra ungdomar samt på tillgång till nyanserad information. Genom att främja ungas delaktighet i demokratin, skapas också en större samhörighet i samhället.

Informations- och kommunikationsteknologins utveckling har lett till förekomsten av fler påverkanskanaler för medborgarna. Detta är en positiv utveckling som engagerar fler ungdomar än tidigare i samhällsdebatten. Samtidigt är det angeläget att denna utveckling inte ses som en ersättning för att ungdomar fortfarande är underrepresenterade i formella beslutsorgan. En större mångfald av personer i beslutande organ medför dessutom en ökad bredd av kunskaper och erfarenheter, vilket ger förutsättningar för en ökad kvalitet i besluten. Att ungdomar ska beredas inflytande och delaktighet i samhället är i första hand en rättighetsfråga, men handlar även om att öka legitimiteten och kvaliteten i beslutsfattandet.

4.4 Ungdomar har rättigheter

Rättighetsperspektivet innebär att alla ungdomar har rätt till goda levnadsvillkor på samma sätt som övriga befolkningen. Det innebär att ungdomars mänskliga rättigheter ska skyddas och främjas, att de ska ges möjligheter till social och ekonomisk trygghet, god hälsa och utveckling. Inte minst handlar det om rätten att vara med och påverka sitt eget liv, sin närmiljö och samhällsutvecklingen i stort. Unga måste beredas inflytande och delaktighet på sina egna villkor och efter egen förmåga. Alla unga människor är lika mycket värda och har rätt att utveckla sina förmågor och intressen utan att hindras av stereotypa könsroller eller diskriminering. Flickor och unga kvinnor, pojkar och unga män ska också ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

Barn och unga upp till 18 år omfattas av FN:s konvention om barnets rättigheter. Där slås fast att barn är kompetenta individer som ska respekteras och vara delaktiga i beslut som rör dem. De ska kunna vara trygga och ha möjlighet att utvecklas. Att ungdomar under 18 år inte har rösträtt förstärker behovet av att involvera dem i beslut och verksamheter

som rör dem och bereda dem inflytande på deras egna villkor. Ungdomar över 18 år har samma rättigheter som vuxna, samtidigt som det i vissa avseenden fortfarande kan finnas ett skyddsbehov att ta hänsyn till. Det gör att det kan finnas godtagbara skäl för att tillämpa åldersgränser även efter 18 års ålder. Alla former av åldersdiskriminering måste dock motverkas och åldersgränser bör undvikas i när de inte kan anses vara befogade.

Ungdomar med funktionsnedsättning omfattas också av Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Denna konventionen tillför inte några nya rättigheter men listar åtgärder i syfte att undanröja hinder för människor med funktionsnedsättning att åtnjuta mänskliga rättigheter som alla andra. Vid sidan av den negativa särbehandling som ungdomar kan utsättas för beroende på olika diskrimineringsgrunder (kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning samt ålder) kan ungdomar med funktionsnedsättning många gånger utestängs från delaktighet och inflytande i samhället på grund av bristande tillgänglighet. Inom Regeringskansliet utreds för närvarande frågan om bristande tillgänglighet som en form av diskriminering.

Som tidigare nämnts formars många värderingar och beteenden under ungdomsåren, samtidigt som ungdomstiden förlängts. Den här perioden präglas också av många valsituationer som ger effekter långt fram i livet. Det kan handla om valet av utbildning på gymnasiet eller högskolan, alternativt valet att ge sig ut på arbetsmarknaden eller att flytta hemifrån. Här har samhället ett ansvar för och ett intresse av att ge ungdomar möjlighet att leva ett gott liv under ungdomsåren och att skapa goda förutsättningar för framtiden.

4.5 Att motverka och förebygga utanförskap

Utanförskap kan beskrivas som en frånvaro av egenmakt. För att stärka ungdomars egenmakt och självständighet måste unga ges möjligheter att påverka både sin nuvarande situation och sin framtid samt till att utveckla sin fulla potential. Det innebär att vuxenvärlden måste fästa tilltro till ungas egna förmåga och ta tillvara deras initiativförmåga och idériakedom.

Levnadsvillkoren under ungdomsåren har stor betydelse för såväl ungdomstiden som för resten av livet. Goda uppväxtvillkor skapar förutsättningar för trygghet och samhörighet samt möjligheter till ett aktivt deltagande i samhället. Genom att investera i barn och ungdomar kan framtida ohälsa och utanförskap förebyggas och kostnader kan vändas i vinst, både mänskligt och samhällsekonomiskt. Omvänt medför ett utanförskap i unga år en betydande välfärdsförlust, framför allt för individen men även för samhället. Det är regeringens ambition att inga barn eller ungdomar ska behöva växa upp i utanförskap.

Arbetslöshet, oavslutade studier och få fritidsalternativ kan leda till ett socialt och ekonomiskt utanförskap. Det innebär att ungdomar tillhör de grupper som riskerar att drabbas hårdast under en lågkonjunktur. Detta beror dels på att deras situation på arbetsmarknaden försvagas, men

också på att många unga i hög grad är beroende av offentligt finansierade verksamheter, såsom skola och fritidsverksamheter. När skatteunderlaget viker i kommunerna riskerar dessa verksamheter att drabbas av nedskärningar, vilket kan påverka ungas levnadsvillkor under en lång tid framöver. I en lågkonjunktur blir det därmed än viktigare att väga kortsiktiga besparingar mot långsiktiga investeringar i barns och ungas utveckling.

Det finns ett tydligt samband mellan ett socialt och ekonomiskt utanförskap och ett demokratiskt utanförskap. Ungdomar som inte upplever sig vara delaktiga i samhället riskerar att tappa tilltron till samhällets institutioner liksom till det demokratiska styrelseskicket i stort. Utanförskap riskerar i vissa fall också att bli en grogrund för främlingsfientlighet och radikaliserings. I det här sammanhanget spelar även den ideella sektorn en viktig roll när det gäller att nå och engagera unga samt att skapa nya mötesplatser och forum för dialog och gemenskap. Detta gäller både ungas egna organisationer och andra organisationer som arbetar med och för ungdomar.

Att stärka ungas egenmakt och självständighet handlar också om att motverka företeelser som begränsar individens handlingsutrymme. Sådana företeelser kan t.ex. vara missbruk av tobak, alkohol och droger, utsatthet för våld och förtryck, diskriminering, fördomar eller stereotypera könsroller. Offentliga insatser ska stödja ungdomars möjligheter till självständighet och oberoende.

5 Ungdomars levnadsvillkor

I följande avsnitt ges en beskrivning av levnadsvillkoren för ungdomar i Sverige inom ramen för de fem huvudområdena. Syftet med att dela in ungdomspolitiken i huvudområden är, som tidigare beskrivits, att möjliggöra en systematisk samordning och att följa och beskriva hur insatser på olika områden tillsammans påverkar utvecklingen av ungas levnadsvillkor. Utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor beskrivs även årligen i regeringens budgetproposition samt i Ungdomsstyrelsens rapportserie Ung idag.

5.1 Utbildning och lärande

Huvudområdet behandlar tillgången till såväl formell som icke-formell utbildning samt informellt lärande och spänner över en rad olika områden. Utbildningspolitiken är naturligtvis central, men huvudområdet kan även beröras av kultur-, folkrörelse- och näringspolitiken. Även frågor inom andra områden som handlar om kunskap och lärande kan inkluderas i huvudområdet.

Grund- och gymnasieskolan

Statens skolverks uppföljningar visar att föräldrarnas utbildningsnivå är den bakgrundsfaktor som i högst utsträckning påverkar elevernas

studieresultat. Studieresultaten samvarierar även med andra bakgrundsfaktorer, framför allt kön och om eleven har svensk eller utländsk bakgrund. Flickor och unga kvinnor uppnår i genomsnitt bättre resultat än pojkar och unga män. När det gäller utländsk bakgrund är variationerna små mellan elever med utländsk bakgrund som är födda i Sverige och elever som kommit hit före sju års ålder. För elever som har kommit till Sverige efter årskurs 1 har dock vistelsetiden i landet en stor betydelse för studieresultaten. Vad gäller studieresultaten för elever med funktionsnedsättning finns det indikationer på att skolans arbetsmiljö i förhållande till en elevs funktionsnedsättning kan ha påverkan på studieresultaten.

Andelen grundskoleelever som är behöriga till gymnasieskolans nationella program har legat runt 90 procent de senaste åren enligt statistik från Statens skolverk. Bland elever som har föräldrar med högst grundskoleutbildning eller motsvarande var andelen behöriga 67 procent läsåret 2007/08. Motsvarande andel för elever vars föräldrar har eftergymnasial utbildning var 95 procent. Andelen flickor som var behöriga till gymnasieskolans nationella program läsåret 2007/08 var 89,9 procent, medan motsvarande andel bland pojkar var 87,9 procent. Andelen elever med utländsk bakgrund som var behöriga till gymnasieskolan samma läsår var betydligt lägre, 76,6 procent, än andelen elever med svensk bakgrund, som var 91,1 procent. Bland de elever som har anlänt till Sverige efter årskurs 1 var andelen behöriga till gymnasieskolan 54 procent läsåret 2007/08. Motsvarande andel för elever med utländsk bakgrund som är födda i Sverige eller som anlänt före årskurs 1 var 84,4 procent.

Flickor hade liksom tidigare läsår ett betydligt högre meritvärde än pojkarna våren 2008. Flickornas genomsnittliga meritvärde i årskurs 9 var då 220,6, medan pojkarnas var 198,5. Könsskillnaden i betygspoäng har inte förändrats märkbart sedan betygssystemet infördes läsåret 1997/98. Trots att elever med utländsk bakgrund i genomsnitt hade lägre betyg än elever med svensk bakgrund så hade flickor med utländsk bakgrund i genomsnitt något bättre betyg i grundskolan än pojkar med svensk bakgrund under läsåret 2006/07.

Allt fler elever når samtliga uppsatta kunskapsmål för grundskolan, men det är fortfarande nästan en fjärdedel av eleverna som inte gör det. Läsåret 2007/2008 var det 20,3 procent av flickorna och 26,3 procent av pojkarna i årskurs 9 som inte uppnådde målen i ett eller flera ämnen. Av elever med svensk bakgrund var det 20,8 procent som inte nådde målen i ett eller flera ämnen och bland eleverna med utländsk bakgrund var det 39 procent. De senaste åren har en allt högre andel elever i årskurs 9 nått målen i svenska, svenska som andraspråk och engelska, medan en ökande andel elever inte når målen i matematik. Andelen flickor som inte når målen i matematik har ökat från 4,8 procent 1998 till 7,2 procent 2008. Motsvarande andel för pojkar är 5,8 procent respektive 7,7 procent.

Nästan alla elever, 99 procent, påbörjar gymnasiestudier efter grundskolan, antingen på ett nationellt, specialutformat eller individuellt program. Denna andel har legat i det närmaste konstant under det senaste decenniet. Omkring sex av tio elever som började första året i gymnasieskolan 2004, hade slutfört gymnasieskolan och fått slutbetyg

med grundläggande behörighet till universitets- och högskolestudier inom 3 år. Andelen unga kvinnor som uppnådde grundläggande behörighet var 5 procentenheter högre än för unga män. Både kvinnor med svensk bakgrund och kvinnor med utländsk bakgrund slutför sin gymnasieutbildning i högre utsträckning än vad män med motsvarande bakgrund gör. Skillnaden mellan könen var större för elever med utländsk bakgrund än för elever med svensk bakgrund.

Lärartätheten har ökat inom både den kommunala grundskolan och gymnasieskolan jämfört med situationen i slutet av 1990-talet. Även lärartätheten i friskolorna ökade under läsåret 2008/2009, efter flera år av sjunkande siffror.

Inom OECD genomförs sedan 2000 programmet PISA (Programme for International Student Assessment) som jämför kunskapsnivån hos 15-åringar i olika länder. I detta projekt mäts kunskaper i ämnena matematik och naturvetenskap samt i läsförståelse. I den senaste studien från 2006 presterade svenska 15-åringar signifikant bättre än genomsnittet inom OECD i läsförståelse. Andelen svenska 15-åringar som har en svag läsförmåga har dock ökat, från knappt 13 procent 2000 till drygt 15 procent 2006. I såväl Sverige som andra deltagande EU-länder är andelen svaga läsare betydligt större bland pojkar än bland flickor. I naturvetenskap och matematik presterade svenska elever endast i nivå med genomsnittet i OECD-länderna, och även här finns en svagt sjunkande trend. I dessa ämnen finns inga signifikanta skillnader mellan könen. Exempel på länder som genomgående presterar bättre än Sverige i studien är Sydkorea, Kanada och Finland.

För att förbättra resultaten i svenska skolan har regeringen vidtagit en rad olika reformer inom utbildningssystemet. Insatserna syftar till att skapa en trygg och kunskapsinriktad skola, där läraryrket värderas högt. Genom tidig uppföljning och tidiga stödinsatser ges fler elever förutsättningar att nå kunskapsmålen. Regeringen har därför bl.a. beslutat om en läsa-skriva-räkna-satsning med fokus på de tidiga åren, nya kurs- och läroplaner för skolan, fler nationella prov, stöd till lärares fortbildning och en ny sexgradig betygsskala. En bärande tanke är att målen i de nya kurs- och läroplanerna ska vara tydligare, för att underlätta för både lärare, elever och föräldrar att förstå vilka kunskapskrav som ställs. Samtidigt innebär fler betygssteg en ökad tydlighet i informationen till elever och vårdnadshavare genom att elevernas utveckling bättre tydliggörs. De nya kurs- och läroplanerna och den nya betygsskalan införs från och med läsåret 2011/2012.

Enligt Statens skolverks rapport Attityder till skolan 2006 (Rapport 299) har andelen elever som känner sig mobbade eller trakasserade av andra elever varit relativt konstant sedan 1993, samtidigt som en allt större andel elever anger att man på deras skola arbetar aktivt för att motverka mobbning och annan kränkande behandling. Trygghet och studiero är en förutsättning för lärande. För att stärka skolornas förebyggande arbete har regeringen gett Statens skolverk i uppdrag att utforma en utbildningssatsning om forskningsbaserade åtgärdsprogram mot mobbning. Uppdraget, som även inkluderar kränkningar som grundas på diskriminering, ska redovisas senast den 1 november 2010. Regeringen har även initierat en omfattande satsning på jämställdhet i

skolan som ska genomföras under perioden 2008–2010 (se vidare avsnitt 7.1.4). Skr. 2009/10:53

Vuxenutbildningen

Omkring 13 000 personer i åldern upp till 25 år deltog i svenskundervisning för invandrare (sfi) under läsåret 2007/08. I vuxenutbildning för utvecklingsstörda deltog samma läsår knappt 600 personer, i grundläggande vuxenutbildning knappt 5 000 personer och i gymnasial vuxenutbildning cirka 50 000 personer. I den kvalificerade yrkesutbildningen var 46 procent av deltagarna 25 år eller yngre under 2008. I folkhögskolornas allmänna kurser är omkring hälften av deltagarna under 25 år.

Universitet och högskola

Enligt Högskoleverkets statistik var 329 153 individer registrerade vid Sveriges universitet och högskolor hösten 2008. Detta är en ökning med omkring 7 000 personer jämfört med hösten 2007. Av dessa var 60 procent kvinnor. Närmare hälften av alla studenter var i åldern 20–25 år. Bland kvinnor är studiedeltagandet som högst vid 22 års ålder, då ungefär var tredje kvinna studerar vid universitet eller högskola. För män är studiedeltagandet som högst vid 23 års ålder och då studerar cirka var fjärde man vid universitet eller högskola. Andelen studenter med utländsk bakgrund motsvarar numera i stort sett andelen med utländsk bakgrund i befolkningen, vilket 2007 var ungefär 17 procent. Eftersom andelen med utländsk bakgrund är högre bland 19–34-åringarna, som är den åldersgrupp flertalet studerande tillhör, är de studerande med utländsk bakgrund fortfarande något underrepresenterade vid universiteten och högskolorna. Under en följd av år har andelen personer med funktionsnedsättning som studerar på högskolan ökat stadigt. En förklaring till detta kan vara lagen (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan som trädde i kraft 2002. Bestämmelserna omfattar bl.a. frågor om fysisk tillgänglighet samt tillgången till användbara läromedel och relevant stöd. Lagen upphävdes den 1 januari 2009 då diskrimineringslagen (2008:567) trädde i kraft.

Bland de årskullar som föddes 1980–1982 hade cirka 45 procent börjat studera senast vid 24 års ålder. Andelen sjönk dock till cirka 44 procent i den årskull som uppnådde 24 års ålder 2007, dvs. ungdomar födda 1983. Könsskillnaderna i fråga om övergången till högskolan är stora och har inte förändrats märkbart för de senaste årskullarna. Av kvinnorna som blev 24 år 2007 hade 52 procent börjat studera medan motsvarande andel bland männen var 36 procent. Också de regionala skillnaderna är stora. I Uppsala län, som hade högst övergång, hade nästan 50 procent av årskullen född 1983 påbörjat studier 2007, medan motsvarande andel var strax under 40 procent i Jämtlands län, som hade lägst övergång.

Enligt Verket för högskoleservice ökade antalet behöriga förstahandssökande till Sveriges universitet och högskolor med 17 procent mellan hösten 2008 och hösten 2009. Samtidigt har antalet antagna studenter ökat med 13 procent. De närmaste åren talar allt för att

det kommer att vara ett fortsatt starkt tryck för att få studera i högskolan. Detta beroende på att ungdomskullarna ökar framöver samtidigt som konjunkturen bedöms vara fortsatt svag.

5.2 Arbete och försörjning

Huvudområdet omfattar bl.a. arbetsmarknadspolitiken, näringspolitiken, socialtjänstpolitiken, konsumentpolitiken och bostadspolitiken.

Ungas ekonomiska situation

Uppföljningen av ungdomars levnadsvillkor ger flera indikationer på att ungas ekonomiska utsatthet har ökat och att utsattheten är högre bland ungdomar än i den övriga befolkningen. Detta gäller exempelvis andelen unga med låg ekonomisk standard i förhållande till övriga befolkningen. Mellan 2001 och 2009 beräknas enligt Försäkringskassans prognoser andelen 20–29-åringar med låg ekonomisk standard öka från 12 till 23 procent. Ökningen beräknas vara särskilt kraftig bland unga som bor själva. Den största ökningen beräknas bland ensamstående unga med barn, där andelen med låg ekonomisk standard tros öka från 19 till 63 procent. Motsvarande andel för hela befolkningen är 14 procent. Unga är också överrepresenterade bland mottagare av ekonomiskt bistånd. Enligt statistik från Socialstyrelsen utgjorde unga mellan 18 och 29 år nästan 40 procent av samtliga biståndsmottagare 2008.

Även av Kronofogdemyndighetens rapport Överskuldsetting och ekonomiska problem bland ungdomar (KFM Rapport 2008:3) framgår att unga har en betydligt sämre ekonomisk standard och har haft en betydligt sämre ekonomisk utveckling jämfört med alla andra grupper i samhället. Kunskaper och insikter i privatekonomi är enligt rapporten genomgående bristfälliga vilket ställer till problem särskilt för unga som saknar möjligheter att få stöd eller hjälp från föräldrar, släkt eller vänner. Konsumtion av varor och tjänster blir alltmer komplicerad med avbetalningslösningar, abonnemangsavtal, tilläggstjänster, etc. Köp- och avtalsvillkor blir därför alltmer svåröverskådliga vilket ställer till problem för de unga som saknar tillräckliga ekonomiska kunskaper eller har få personer att vända sig till för råd och stöd. Marknadsföring och reklam ger allt oftare otillräcklig, svåröverskådlig eller t.o.m. felaktig information om de totala kostnaderna vid ett köp. Undersökningar har visat att unga är särskilt påverkbara för reklambudskap och är därför särskilt utsatta när budskapen innehåller bristfällig eller felaktig information.

Kronofogden har också undersökt inkomna ansökningar om betalningsföreläggande som rör korta lån via mobiltelefon, s.k. sms-lån. Antalet ärenden med denna kreditform som grund har ökat kraftigt sedan 2006 och första halvåret 2009 kom det in över 6 000 fler ärenden än under motsvarande period 2008, en ökning med 35 procent. Ärenden som rör ungdomar 18–25 år har under hela perioden varit klart överrepresenterade, men ungdomars andel av sms-lånen har minskat över

tiden. Första halvåret 2006 avsåg 40 procent av de obetalda sms-lånen ungdomar, samma period 2009 var andelen 24 procent. Skr. 2009/10:53

Finansinspektionen har sedan 2008 i uppdrag att stärka konsumenternas ställning på finansmarknaden genom information och privatekonomisk utbildning. Särskilda medel har tillförts till Finansinspektionen under 2009 och även föreslagits inför 2010. Under förra hösten inledde myndigheten tillsammans med Konsumentverket och Kronofogden en landsomfattande skolkampanj med titeln "Koll på cashen" samt initierade ett omfattande utbildningsprogram där lärare ges tips och råd om hur man lär ut privatekonomi inom ramen för olika ämnen. Finansinspektionen har också skapat en Internetsida, www.finanskunskap.se, där olika utbildningsmaterial finns tillgängliga.

Unga och arbetsmarknaden

Ungas inträde på arbetsmarknaden äger rum allt senare i livet. Etableringsåldern, den ålder då minst 75 procent av en årskull är sysselsatt, ligger i dag på 26 år för både kvinnor och män. Ungdomars situation på arbetsmarknaden påverkas starkt av den ekonomiska och finansiella kris med stigande arbetslöshet som inleddes under slutet av 2008. Arbetslösheten bland unga ökade kraftigt under slutet av 2008 och början av 2009 och Sverige har för närvarande en av de högsta nivåerna för ungdomsarbetslöshet i Europa. Enligt Statistiska Centralbyråns (SCB) arbetskraftsundersökningar (AKU) uppgick arbetslösheten bland ungdomar mellan 15 och 24 år till 20,2 procent under 2008, vilket motsvarar ungefär 128 000 individer. Av dessa var drygt 55 000 heltidsstuderande som sökt och kunnat ta annat arbete. Arbetslösheten bland unga kvinnor 15–24 år var 20,8 procent under 2008. Motsvarande siffra för unga män var 19,7 procent. Arbetslösheten bland den arbetsföra befolkningen som helhet under 2008 var 6,2 procent. Under det första halvåret 2009 var ungdomsarbetslösheten 26,9 procent, medan motsvarande siffra för befolkningen i stort var 8,5 procent. Arbetslösheten för unga män var 27,6 procent, 1,4 procentenheter högre än arbetslösheten för unga kvinnor. Den stigande arbetslösheten bland ungdomar innebär ett trendbrott i utvecklingen före den ekonomiska krisen. Under 2007 och det första halvåret 2008 var sysselsättningsutvecklingen starkare bland ungdomar än bland den arbetsföra befolkningen som helhet.

Tiderna i arbetslöshet är generellt kortare för gruppen ungdomar än för den äldre befolkningen. Likaså är det generellt färre som är långtidsarbetslösa bland ungdomar än bland de äldre åldersgrupperna. Enligt AKU var arbetslöshetstiden för 15–24 åringar under det andra kvartalet 2009 i genomsnitt knappt 13 veckor. Bland unga män var medelvärdet något högre än bland unga kvinnor. Motsvarande medelvärde för arbetslösa i åldrarna 15–74 år var under samma period nästan 25 veckor.

Regeringen har under den senaste mandatperioden reformerat stora delar av arbetsmarknadspolitiken för att minska utanförskapet och för att fler människor ska komma i arbete. Ungdomar har varit och är en viktig grupp i detta arbete. För att underlätta för unga att komma in på

arbetsmarknaden och få arbetslivserfarenhet har regeringen i princip halverat socialavgifterna för personer under 26 år. Det gäller alla unga, inte bara de som är arbetslösa. Därmed har kostnaden för att anställa en ungdom minskat markant. Dessutom har reglerna i lagen (1982:80) om anställningsskydd ändrats på så sätt att det har blivit enklare att anställa för viss tid. Tidsbegränsade anställningar kan fungera som en väg till tillsvidareanställningar för personer som ännu inte är fast etablerade på arbetsmarknaden, t.ex. unga människor. Ungdomar mellan 16–24 år erbjuds efter tre månaders arbetslöshet att ta del av den arbetsmarknadspolitiska insatsen jobbgarantin för ungdomar, som infördes i december 2007 och ersatte tidigare ungdomsinsatser. Fokus i jobbgarantin ligger på jobbsökaraktiviteter eftersom forskning samt erfarenheter från andra länder visar att detta är ett mycket effektivt sätt att hjälpa ungdomar till arbete. Efter en inledande period, i normalfallet minst tre månader, kan matchningsinsatserna också förstärkas med insatser som praktik eller kortare utbildning. Möjlighet finns dock att erbjuda sådana aktiviteter redan tidigare. Till följd av det försämrade arbetsmarknadsläget är det under 2009–2011 dessutom möjligt för unga att ta del av en förstärkt matchningsverksamhet med personliga coacher tidigt i arbetslöshetsperioden. En person som fyllt 20 men inte 26 år och som varit arbetslös i sex månader (ett år för vuxna) kvalificerar sig till nystartsjobb, vilket innebär att arbetsgivaren kompenseras med ett belopp motsvarande arbetsgivaravgiften. Tillsammans med de sänkta socialavgifterna för unga blir lönekostnaden då närmare 40 procent lägre för att anställa en ung arbetslös person än vad den annars skulle ha varit.

Entreprenörskap bland unga

Ett sätt för ungdomar att göra sitt inträde på arbetsmarknaden kan vara att starta eget företag. Ungdomsstyrelsen redovisar i sin rapport Ung idag 2009 (Ungdomsstyrelsens skrifter 2009:6) uppgifter om ungdomars företagande. Av de sysselsatta i åldersgruppen 18–30 år var 4 procent företagare 2008. Det är en lägre andel företagare än i befolkningen som helhet, där andelen var 10 procent. Fler unga män än unga kvinnor är företagare och unga män födda utomlands har en särskilt hög företagandandel. Omkring 10 procent av det totala antalet nya företag 2007 startades av personer i åldersgruppen 16–25 år. Av de nya företag som startades i åldersgruppen 16–30 år, startades 34 procent av en kvinna, eller av flera kvinnor gemensamt. Andelen nya företag i denna åldersgrupp som startades av en eller flera män var 61 procent. Följaktligen startades 5 procent av de nya företagen 2007 av unga kvinnor och unga män gemensamt. År 2007 startades majoriteten av företagen bland unga antingen i branschgruppen företagstjänster eller inom personliga tjänster.

Enligt Tillväxtverkets (tidigare Nutek:s) Entreprenörskapsbarometer 2008 kan 74 procent av unga i åldersgruppen 18–30 år tänka sig att bli företagare. De som är mest positivt inställda till företagande är mellan 18 och 21 år. Unga män är mer positiva till att bli företagare än unga kvinnor. Entreprenörskapsbarometern tyder dock på att det främst är bland unga kvinnor som andelen som vill bli egenföretagare ökar.

Skilnaden i attityder till att bli egenföretagare är liten mellan unga födda utrikes och unga födda i Sverige. Däremot finns det betydande regionala skillnader i attityder till företagande. Mest positiva till att starta företag är ungdomar bosatta i Stockholm. De ungdomar som fått en uppfattning om och uppmuntran till att bli företagare i skolan är mer positiva till företagande.

Unga och bostadsmarknaden

Enligt SCB:s Undersökningar av levnadsförhållanden (ULF), bor omkring 30 procent av ungdomar i åldern 20–24 år kvar i föräldrahemmet. I åldern 25–29 år har dock nästan alla, 95 procent, flyttat hemifrån. Fler unga män än unga kvinnor bor kvar i föräldrahemmet. Det är i storstadsområdena som det är svårast för ungdomar att få egen bostad. År 2007 bodde 43 procent i åldern 20–23 år i Stockholmregionen och 35 procent i Göteborgsregionen kvar i föräldrahemmet. I storstadsområdena är det fler som bor kvar hos sina föräldrar än som har en egen bostad i åldersgruppen 20 till 23 år.

I Boverkets bostadsmarknadsenkät 2009 uppgav 139 av landets kommuner att de har brist på sådana bostäder som ungdomar efterfrågar, vilket är en liten minskning jämfört med 2008. Detta är första gången på 10 år som antalet kommuner med brist på bostäder för unga har minskat. Bristen på bostäder för ungdomar är mest utbredd i storstadsregionerna och på högskoleorter. Även på orter där det inte finns någon generell brist på bostäder kan det finnas problem för ungdomar att hitta en lämplig bostad eftersom de lägenheter som finns är för stora eller för dyra för ungdomar.

I november 2008 överlämnade Boverket ett kunskapsunderlag till regeringen om ungdomars behov av bostäder i storstadsregionerna under perioden 2008–2012. I rapporten anför Boverket att den förväntade ökningen av antalet ungdomar i åldern 20–24 fram till 2012 kommer att sätta ytterligare press på bostadsmarknaderna i storstadsregionerna och i de större högskoleorterna. Konkurrensen på bostadsmarknaden kommer att öka och det kommer troligtvis att bli svårare för studerande och ungdomar att etablera sig på den reguljära bostadsmarknaden.

Bostadsförsörjningen är ett kommunalt ansvar och många kommuner gör särskilda insatser för att underlätta för ungdomar att skaffa en egen bostad. Det kan exempelvis röra sig om hyresrabatter, särskilda ungdomslägenheter för en viss åldersgrupp eller att underlätta för ungdomar att dela lägenhet. I syfte att underlätta för enskilda att etablera sig på bostadsmarknaden har regeringen infört både hyresgarantier som förvärvsgarantier för de som trots god betalningsförmåga har svårt att få hyreskontrakt eller bostadslån. Det är ännu för tidigt att utvärdera resultatet av dessa garantier.

5.3 Hälsa och utsatthet

Detta huvudområde omfattar såväl fysisk som psykisk hälsa samt utsatthet i olika former. Huvudområdet omfattar främst

folkhälsopolitiken, socialtjänstpolitiken, konsumentpolitiken och rättsväsendet, men även andra områden som syftar till att förbättra ungdomars hälsa och minska deras utsatthet.

Generellt har unga en positiv syn på sin egen framtid och de upplever sin hälsa som god. I relation till den vuxna befolkningen är ungas hälsa bättre än alla andras. Dock visar uppföljningen av ungdomars levnadsvillkor en negativ utveckling vad gäller framför allt den psykiska hälsan.

Ungas psykiska hälsa

I Statens folkhälsoinstituts undersökning Skolbarns hälsovanor redovisas utvecklingen av skolungdomars hälsa. Den senaste undersökningen visade att andelen flickor i årskurs 9 som upplever sig stressade av skolarbetet hade ökat från 50 procent till nästan 70 procent mellan läsåren 1997/98 och 2005/2006. Stressen är mer utbredd bland de äldre eleverna; bland eleverna i årskurs 5 var det 10 procent av såväl pojkar som flickor som upplevde sig stressade. Även resultaten av SCB:s ULF-undersökningar tyder på att ungas psykiska ohälsa har ökat. Åren 1988/1989 angav 9 procent av de unga kvinnorna och 4 procent av de unga männen mellan 16 och 24 år att de hade lätta eller svåra besvär av ängslan, oro eller ångest. År 2007 var motsvarande andelar 33 procent för kvinnorna och 12 procent för männen, en tredubbling för båda könen på knappt 10 år.

Betydligt fler unga kvinnor än unga män upplever sig alltså ha ett nedsatt psykiskt välbefinnande. Bland 16–19-åringarna är ängslan, oro eller ångest vanligast bland dem som varken studerar eller arbetar. I åldern 20–24 år är oro, ängslan eller ångest vanligast bland studerande kvinnor. Enligt undersökningar av Ungdomsstyrelsen och av Statens folkhälsoinstitut tycks homo- och bisexuella ungdomar samt unga transpersoner må betydligt sämre än heterosexuella ungdomar inom flera hälsområden, särskilt vad gäller stressrelaterade problem.

Ökningen i psykisk ohälsa gäller inte bara självrapporterade besvär. Socialstyrelsens Folkhälsorapport 2009 visar att det även har blivit vanligare att ungdomar vårdas på sjukhus för depression och för ångesttillstånd. Andelen 20–24-åringar som har vårdats för depression dubblerades mellan 1997–2007 och fyrdubblades i åldersgruppen 16–19 år. Sjukhusvård för depressioner och ångesttillstånd har ökat bland både unga kvinnor och unga män, men är betydligt vanligare bland unga kvinnor. Likaså har en ökning skett av andelen unga som fått antidepressiva läkemedel på recept. Andelen ungdomar som gör självmordförsök ökar också kraftigt. Bland kvinnor har ökningen skett sedan början av 1990-talet och bland män sedan slutet av 1990-talet. Självmordsförsök är tre gånger så vanligt bland unga kvinnor som bland unga män. Självmordsförsök är mycket vanligare bland ungdomar än bland övriga befolkningen.

Enligt Folkhälsorapport 2009 är olyckor och självmord de vanligaste dödsorsakerna bland ungdomar. Omkring en fjärdedel av alla kvinnor och män som dog i åldern 16–24 år begick självmord och 27 procent av kvinnorna och 40 procent av männen dog i olyckor. Varje dag begår i

genomsnitt fyra personer självmord i Sverige, trots att det totala antalet självmord har minskat med cirka 30 procent under perioden 1970–2003. Den positiva trenden med ett minskat antal självmord uppvisas dock inte i den yngre åldersgruppen, utan antalet självmord bland unga 15–24 år har varit relativt konstant sedan början av 1970-talet. Självmord är dubbelt så vanligt bland unga män som bland unga kvinnor. Totalt sett är dock dödsfallen bland unga få.

Skolorna och framför allt elevhälsan har en viktig roll när det gäller att förebygga psykisk ohälsa bland barn och ungdomar. Statens skolverk har därför fått i uppdrag att under 2008–2010 stödja elevhälsans arbete med att främja psykisk hälsa och förebygga psykisk ohälsa i grund- och gymnasieskolan.

Sexuell och reproduktiv hälsa

Antalet fall av klamydiainfektion kan ses som en indikator på risken för spridning även av andra sjukdomar som kan spridas sexuellt. Under 2008 anmäldes 42 000 fall av klamydia till Smittskyddsinstitutet (SMI). Detta var en minskning med 10,8 procent jämfört med 2007. Den största minskningen skedde i åldersgruppen 15–19 år. I den åldersgruppen var nedgången 15 procent bland kvinnor och 13 procent bland män. Även i åldersgrupperna 20–24 och 25–29 år hade antalet klamydiafall gått ned. År 2007 ökade antalet klamydiafall kraftigt, med 45 procent jämfört med året innan. Detta berodde med största sannolikhet på att ett stort antal fall av en muterad variant av klamydiabakterien som hade missats tidigare fångades upp det året.

Ungdomsstyrelsens undersökning *Se mig – unga om sex och internet* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2009:9) visar att nära 50 procent av unga kvinnor upplevt att någon har försökt övertala dem att skicka sexuella bilder, prata om sex eller agera framför webbkameran. För unga män är andelen 13 procent. Fyra av tio ungdomar anser enligt undersökningen att det är acceptabelt att ha sex mot ersättning om båda är med på det. En av tio kan tänka sig att själv ta emot ersättning för sex. Det är ungefär 1,5 procent av alla unga, fler unga män än unga kvinnor, som någon gång har haft sex mot ersättning. Det finns enligt rapporten ett starkt samband mellan erfarenheter av sexuella övergrepp och att sälja sex. Unga som har tagit emot ersättning för sex har ofta en problematisk livssituation inom flera områden. Sedan 2004 har andelen som säljer sex inte ökat trots att antalet unga Internetanvändare ökat kraftigt.

Regeringen tog 2007 initiativ till att utveckla en ungdomsmottagning på Internet. UMO.se lanserades i november 2008 och är en nationell webbplats där unga kan få information och råd om frågor som rör sex, hälsa och relationer. Allt redaktionellt innehåll ska genomsyras av ett tydligt jämställdhetsperspektiv. UMO.se har sedan starten haft över en miljon besök av unga mellan 13–25 år i hela landet och enligt en undersökning från juni i år känner 40 procent i åldersgruppen 15–20 år till UMO.se. Regeringen har finansierat utvecklandet av tjänsten, men det är kommunerna och landstingen som kommer att stå för den långsiktiga driften av ungdomsmottagningen på Internet.

Under början av 1990-talet blev övervikt och fetma vanligare bland ungdomar, men avtog sedan från slutet av samma årtionde för unga kvinnor och under de senaste åren även för unga män. Den Nationella folkhälsoenkäten, som Statens folkhälsoinstitut genomför, visar att under 2008 förekom övervikt bland 14 procent av kvinnor i åldern 16–24 år och bland 15 procent av männen i denna ålder. Fetma förekom bland 3 procent av de unga männen och 4 procent av de unga kvinnorna. Socialstyrelsen beskriver i sin Folkhälsorapport 2009 att undervikt har blivit vanligare bland unga kvinnor, från 7 procent 1996/97 till knappt 10 procent mellan 2000 och 2005. Bland unga kvinnor var det ungefär lika vanligt med undervikt som övervikt år 2004–2005, men bland unga män var övervikt fyra gånger vanligare än undervikt. Dessa skillnader mellan könen menar Socialstyrelsen kan bero på att unga kvinnor och män har olika kroppsideal, men också på ökningen av psykisk ohälsa bland framför allt unga kvinnor sedan mitten av 1990-talet.

Rökningen har minskat kraftigt bland både ungdomar och den övriga befolkningen sedan början av 1980-talet. I rapporten *Ung idag 2009* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2009:6) redovisas att 12 procent av kvinnorna och 7 procent av männen i åldern 16–24 år angav att de rökte dagligen 2008. Omkring en tredjedel av både unga kvinnor och unga män 16–24 bedöms ha en riskabel alkoholkonsumtion. Denna andel har legat i princip oförändrad under de senaste fyra åren. År 2008 uppgav 4 procent av pojkarna och 2 procent av flickorna att de använt narkotika de senaste 30 dagarna. Även denna andel har varit i stort sett konstant de senaste åren. Enligt Socialstyrelsens Folkhälsorapport 2009 har dock andelen unga som vårdats på sjukhus för alkoholförgiftning och narkotikamissbruk ökat.

Särskilt utsatta ungdomar

Vid en beskrivning av ungdomars levnadsvillkor bör samhällets ansvar för de ungdomar som är särskilt utsatta uppmärksammas. Av Socialstyrelsens Social rapport 2006 framgår att barn och ungdomar som växer upp i socialt utsatta situationer löper större risk än övriga för en ogynnsam utveckling. Dessa ungdomar löper i många fall betydande överrisker för exempelvis sämre hälsa och utbildningsnivå och är ofta i behov av stöd och hjälp från samhället. Enligt Socialstyrelsens statistik hade omkring 15 000 ungdomar i åldern 13–20 år en pågående behovsprövad öppenvårdsinsats den 1 november 2008 och 10 900 ungdomar hade en pågående heldygnsinsats.

Ungas trygghet och brottslighet bland unga

Brottsförebyggande rådet (Brå) skriver i rapporten *Ungdomar och brott* åren 1995–2005 (Rapport 2006:7) att det är relativt vanligt att ungdomar någon enstaka gång begår ett brott. Vanligast är snatterier och stölder från exempelvis skolan eller affärer, som ungefär var fjärde 15-åring uppger att de någon gång gjort. Däremot är det ovanligt att ungdomar

uppger att de begått allvarligare stölder. Generellt har inte andelen ungdomar som uppger att de begått någon av de brottstyper Brå har undersökt ökat mellan 1995 och 2005. Däremot är det flera brottstyper som minskat. Andelen ungdomar som begått någon form av stöld har minskat successivt sedan år 1995. Även skadegörelsebrotten har minskat över tid. Andelen ungdomar som uppger att de varit delaktiga i någon form av våldsutövande har fluktuerat omkring 10 procent under större delen av tioårsperioden. Brottsliga handlingar som är vanligast förekommande hos pojkar är i stort sett vanligast även bland flickor. Däremot begår fler pojkar än flickor våldsbrott och allvarligare tillgreppsbrott, t.ex. inbrott i bil. Av resultaten framgår också att andelen ungdomar som inte har begått brott ökar över tid. De flesta ungdomar som begår brott gör det under en begränsad tid och den ålder då störst andel begår brott är 15–17 år. Men även om många unga begått något enstaka brott, så är det en liten grupp ungdomar som står för en stor del av brottsligheten. Några av dessa börjar tidigt att begå brott och fortsätter även i vuxen ålder. Inom Justitiedepartementet pågår för närvarande ett arbete i syfte att bl.a. förebygga brott bland ungdomar och minska unga lagöverträdarens återfall i brott.

Enligt Brå:s nationella trygghetsundersökning (NTU) 2008 utsätts ungdomar i större utsträckning än andra åldersgrupper för hot. I åldersgruppen 16–19 år uppger 7,2 procent att de under 2007 blev hotade på ett sådant sätt att de blev rädda. I åldersgruppen 20–24 år uppgav 7,9 procent att de utsatts för hot. I de äldre åldersgrupperna sjunker andelen som upplever att de utsatts för hot. Män och kvinnor i samtliga åldersgrupper uppger att de utsatts för hot i ungefär lika stor utsträckning. Män uppger dock i betydligt större utsträckning än kvinnor att de utsatts för hot på allmän plats, medan kvinnor i större utsträckning uppger att de blivit hotade i bostadsmiljö eller på sin arbetsplats eller skola. Också när det gäller personer som utsatts för misshandel är skillnaderna mellan åldersgrupperna mycket stora, där de yngsta åldersgrupperna i större utsträckning uppger att de utsatts för misshandel. Den grupp som i särskilt stor utsträckning uppger att de utsatts för misshandel under 2007 är unga män; nästan var åttonde man i åldern 16–24 år uppger att de utsatts för detta. Ungdomar, framför allt unga män men även unga kvinnor, uppger också i betydligt större utsträckning än andra åldersgrupper att de utsatts för personrån. Omkring 2 procent i åldersgruppen anger att de utsatts för detta under 2007. Av de personrån som rapporteras i undersökningen drabbade 39 procent personer i åldern 16–24 år. Detta är en minskning jämfört med tidigare år. Andelen personrån som begicks mot ungdomar var 45 procent 2006 och 54 procent 2005.

Utsatthet för sexualbrott är vanligast bland unga kvinnor enligt NTU 2008. Bland kvinnorna i åldern 16–24 år uppger 3,4 procent att de utsattes för sexualbrott under 2007. Andelen utsatta kvinnor är betydligt lägre ju äldre åldersgrupp som studeras. Omkring 0,5 procent av männen i alla åldersgrupper uppgav att de utsatts för sexualbrott under 2007. Ungdomsstyrelsens rapport Gift mot sin vilja (Ungdomsstyrelsens skrifter 2009:5) visar att nästan 70 000 unga i Sverige har ett begränsat eller villkorat val i förhållande till äktenskap och val av partner samt att 8 500 av dessa unga känner sig oroliga för att inte själva få välja vem de

ska gifta sig med. Detta ligger i linje med resultaten i Socialstyrelsens rapport Frihet och ansvar från 2006, där 5 procent av de tillfrågade unga kvinnorna och 3 procent av de unga männen i gymnasiets årskurs 2 angav att de var oroliga för att inte själva få bestämma vem de skulle välja som livspartner.

Länsstyrelserna beräknade 2004 att mellan 1 500 och 2 000 flickor och unga kvinnor i Sverige var utsatta för hedersrelaterat hot och våld. En studie gjord på uppdrag av Stockholms stad visar att 11 procent av flickor i årskurs 9 på grundskolor i Stockholm är utsatta för hedersrelaterade normer och begränsningar såsom sexuell kontroll och att inte få delta i skolinslag och/eller har begränsningar beträffande vanliga fritidsaktiviteter. Samma undersökning visar att 7 procent av flickorna är utsatta för begränsningar, kränkande behandling, hot och våld i ett hedersrelaterat sammanhang. Motsvarande siffra för pojkar är 3 procent. (Hedersrelaterat förtryck och våld i Stockholms stad, Rapport 2009).

Regeringen presenterade i november 2007 en handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer (skr. 2007/08:39). I handlingsplanen uppmärksammas både vikten av förebyggande arbete bland barn och ungdomar samt unga brottsoffers utsatthet särskilt. Regeringen har även tillsatt en utredning med uppdrag att se över skolans arbete med utsatta barn och ungdomar (dir. 2009:80). Enligt direktiven ska utredaren kartlägga förskolans, skolans och skolbarnsomsorgens arbete med barn som far illa eller riskerar att fara illa samt samverkan mellan dessa verksamheter, socialtjänsten, polisen och hälso- och sjukvården.

5.4 Inflytande och representation

Huvudområdet berörs av insatser inom demokratipolitiken, kulturpolitiken och folkrörelsepolitiken. Insatser för att främja ungdomars möjligheter till delaktighet, inflytande och representation görs även direkt inom ungdomspolitiken.

Valdeltagande bland unga

Valdeltagandet bland förstagångsväljare mellan 18 och 22 år ökade i 2006 års riksdagsval enligt SCB:s valdeltagandeundersökning. Därmed bröts en tidigare nedåtgående trend för valdeltagandet i gruppen. Unga kvinnor ökade sitt valdeltagande från 73 procent 2002 till 78 procent 2006 och de unga männen från 68 procent till 74 procent. Totalt röstade drygt 75 procent av förstagångsväljarna i riksdagsvalet 2006, att jämföra med omkring 70 procent 2002. Även unga i åldern 22–24 år ökade sitt valdeltagande, från 69 procent 2002 till nästan 74 procent 2006. Valdeltagandet ökade bland såväl unga kvinnor som unga män, men var liksom tidigare år något högre bland de unga kvinnorna. Ungdomar i storstäder röstade i högre grad än unga i glesbygdskommuner och inrikes födda röstade i något större utsträckning än utrikes födda. Valdeltagandet i riksdagsvalet 2006 var totalt 80,4 procent vilket innebär att unga fortfarande röstar i lägre utsträckning än andra. Ökningen var dock större

för ungdomar än för alla andra åldersgrupper. Ungdomars valdeltagande ökade även i valet till landstings- och kommunfullmäktige. Skolvalet 2006, som arrangerades av Ungdomsstyrelsen, slog rekord i antal deltagare. Totalt deltog 405 000 elever i 1 400 högstadies- och gymnasieskolor, jämfört med 250 000 elever i 1 100 skolor i skolvalet 2002. Valdeltagandet var 87 procent vid de aktuella skolorna.

Deltagandet i valet till Europaparlamentet i juni 2009 är ännu inte analyserat. De första mätningarna tyder dock på att valdeltagandet i Sverige var det högsta någonsin i ett val till Europaparlamentet och att ökningen främst skett bland de unga väljarna.

Ungas representation i formella beslutsorgan

Ungdomar är underrepresenterade bland förtroendevalda på både nationell och lokal nivå, vilket förstärks av att andelen som hoppar av sitt förtroendeuppdrag är störst bland de unga politikerna. Bland förtroendevalda i riksdagen var endast 0,5 procent mellan 18 och 24 år efter valet 2006. Motsvarande siffra för kommunfullmäktige var 2,5 procent och för landstingsfullmäktige 1,3 procent. Samtidigt uppgick gruppens andel av befolkningen till 10 procent. Även om andelen nominerade och invalda 18–24 åringar var lägre än åldersgruppens andel av befolkningen innebar valet 2006 en ökning jämfört med 2002 i såväl nominerade som invalda. I både kommun- och landstingsfullmäktige har en större andel bland ledamöter i åldern 18–25 år än bland samtliga valda avgått mellan valet 2006 och den 1 januari 2009. Sett till samtliga valda har en större andel kvinnor än män avgått och detta är särskilt tydligt i gruppen 18–25 år. Skillnaderna i avgångar mellan unga och äldre är större i kommunfullmäktige än i landstingsfullmäktige. För riksdagen är det statistiska underlaget för litet för att kunna dra några slutsatser (Ung idag 2009, Ungdomsstyrelsens skrifter 2009:6). Enligt Sveriges Kommuner och Landstings studie av kommun- och landstingsvalen 2006 var medelåldern bland kommunernas fullmäktige- ledamöter 51,6 år. Andelen ledamöter under 30 år var 6 procent och andelen över 60 år var 29 procent. I landstingsfullmäktige var medelåldern 53,6 år. Gruppen under 30 år utgjorde där 4 procent av ledamöterna medan den över 60 år utgjorde 30 procent.

Ålderssammansättningen i statliga styrelser och kommittéer är också skev. Styrelserna och kommittéerna domineras av ledamöter som är över 50 år, medan unga under 30 år är underrepresenterade. Andelen ledamöter under 30 år i statens myndighetsstyrelser har de senaste 5 åren uppgått till runt 1 procent och andelen under 40 år till cirka 6 procent. Andelen kommittéledamöter under 30 år har under samma period uppgått till knappt 1 procent och andelen under 40 år till omkring 11 procent.

Ungas politiska deltagande

Ungdomar är även i mindre grad aktiva i partipolitiken än vad den övriga befolkningen är. SCB:s ULF-undersökning från 2006/2007 visade att 3,5 procent av ungdomarna i åldern 16–24 år var medlemmar i en partipolitisk organisation, jämfört med 5,8 procent i åldersgruppen 35–74

år. En betydligt högre andel unga män än unga kvinnor var medlem i någon partipolitisk organisation. Unga män med svensk bakgrund var medlemmar i högre utsträckning än unga män med utländsk bakgrund, medan det bland unga kvinnor råder motsatt förhållande då andelen som anger medlemskap är högre i gruppen unga kvinnor med utländsk bakgrund än i gruppen med svensk bakgrund. Det finns också skillnader mellan unga vars föräldrar tillhör olika socioekonomiska grupper, där unga med föräldrar som är företagare i störst utsträckning anger att de är medlemmar i en partipolitisk organisation (Ung idag 2009, Ungdomsstyrelsens skrifter 2009:6). Samtidigt visar Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie från 2007 att 44 procent av de tillfrågade 16–29-åringarna kan tänka sig att bli medlemmar i ett politiskt parti. I Ungdomsstyrelsens undersökning Ungdomsenkäten 2009 svarar dessutom en stor andel unga att de deltagit i någon politisk aktivitet under de senaste 12 månaderna. Exempelvis uppgav 41 procent av 16–25-åringarna att de hade skrivit på en namninsamling, 29 procent att de hade köpt vissa produkter av politiska, etiska eller miljömässiga skäl och 18 procent att de hade burit märken eller symboler som uttrycker en åsikt. Totalt sett uppgav 37 procent att de inte hade varit delaktiga i någon politisk aktivitet medan 26 procent uppgav att de hade deltagit i en aktivitet och 37 procent hade deltagit i två eller flera olika aktiviteter de senaste 12 månaderna. Ungdomars deltagande i politiska aktiviteter varierar mellan olika grupper av ungdomar. Unga kvinnor deltar i politiska aktiviteter i större utsträckning än unga män och inrikes födda ungdomar i större utsträckning än utrikes födda. Det är även vanligare att unga med högutbildade föräldrar deltar i politiska aktiviteter. Vidare har äldre ungdomar i större utsträckning varit politiskt aktiva än yngre ungdomar och unga med funktionsnedsättning i högre grad än unga utan funktionsnedsättning. Den politiska aktiviteten tycks även vara större i storstäderna än i mindre kommuner och i glesbygd.

Ungas inflytande i kommunerna

När ungdomar tillfrågas om hur de själva upplever sina möjligheter att föra fram idéer till beslutsfattare i kommunen svarar drygt hälften att de upplever sig ha möjligheter till detta. Även här finns det skillnader mellan olika grupper av unga, där utrikes födda ungdomar i något större utsträckning än unga födda i Sverige upplever att möjligheterna att föra fram idéer till kommunens beslutsfattare är goda. Samma skillnader återfinns mellan unga med föräldrar med hög respektive låg utbildning. Sett över tid har andelen unga som upplever att de har stora eller mycket stora möjligheter att föra fram idéer till kommunala beslutsfattare ökat, från 9 till 15 procent mellan 2004 och 2009.

Drygt hälften av landets kommuner hade 2008 någon form av inflytandeforum för unga. Denna andel har varit relativt stabil under 2000-talet enligt Ungdomsstyrelsens enkätundersökningar. De flesta av dessa inflytandeforum har som uppgift att lämna synpunkter till tjänstemän, driva egna frågor och ha en rådgivande funktion i förhållande till de förtroendevalda. Andelen kommuner med en ungdomspolitisk handlingsplan, dvs. ett politiskt antaget sektorsövergripande dokument

om det kommunala ungdomspolitiska arbetet, var 29 procent 2008. Detta innebär en minskning med 3 procentenheter jämfört med 2007. Under 2008 hade Ungdomsstyrelsen i uppdrag att främja det lokala ungdomsinflytande genom att kartlägga olika former för detta och sprida goda exempel på området. Myndigheten konstaterar i sin rapport Lika olika som lika (Ungdomsstyrelsens skrifter 2009:4) att det pågår många inflytandesatsningar i kommunerna, där ungdomar ofta är en särskilt prioriterad grupp. Det är dock få kommuner som lyfter fram de traditionella vägar, metoder och verktyg för inflytande och representation som erbjuds alla medborgare när det gäller arbetet med ungas inflytande. I stället är det många kommuner som aktivt väljer att etablera alternativa och parallella strukturer för ungdomsgruppen.

5.5 Kultur och fritid

Huvudområdet omfattar framför allt kulturpolitiken, mediepolitiken, folkrörelsepolitiken och idrottspolitiken. Initiativ som rör området kan även tas inom ungdomspolitiken.

Det är svårt att få en samlad bild av ungas kultur och fritid eftersom det saknas statistik på många områden och eftersom mycket av verksamheten organiseras lokalt. Under 2006 genomförde Ungdomsstyrelsen dock en tematisk analys inom området kultur och fritid som redovisas i rapporten Fokus06 – En analys av ungas kultur och fritid (Ungdomsstyrelsens skrifter 2006:4). Analysen visade bl.a. att trivseln med kultur- och fritidsutbudet varierar kraftigt med kön, ålder, bostadsort och födelseland. Exempelvis anser 25 procent av ungdomar i grundskolans senare årskurser och 38 procent av ungdomar i gymnasieskolan att det finns ganska lite eller väldigt lite att göra på fritiden. Ungdomar i både grundskolans senare årskurser och gymnasieskolan upplever sig framför allt sakna mötesplatser, idrottsanläggningar och idrottsaktiviteter. Ungdomar i gymnasieskolan uppger utöver det att de saknar kulturaktiviteter. Det är framför allt ungdomar i glesbygdskommuner som anser att det finns lite att göra på fritiden. En slutsats som dras i rapporten är att kultur- och fritidsaktiviteter har goda förutsättningar att attrahera ungdomar när idéerna kommer från och genomförs av ungdomar och när professionella vuxna varit lyhörda och visat vilka vägar som finns för att förverkliga idéerna.

Enligt en kartläggning som Sveriges Kommuner och Landsting genomförde 2006 drivs nästan 30 procent av landets fritids- och ungdomsgårdar av föreningar. År 2006 fanns det omkring 1 500 fritidsgårdar, ungdomens hus och musikhus i Sverige. Det är en liten ökning jämfört med år 2000, men en minskning med omkring 10 procent sedan den första kartläggningen 1990. Totalt sett har däremot antalet idrottshallar ökat med nästan 350 anläggningar mellan 1990 och 2006.

Föreningslivet har en stark ställning bland unga och finns överallt där unga finns, men ungdomar deltar i folkrörelser och föreningar i lägre grad än vuxna. Statistiken om föreningslivet i Sverige visar även på en svag återväxt i ungdomsgenerationen och att tillbakagången vad gäller medlemskap i ideella organisationer är särskilt tydlig bland ungdomar. I Ungdomsstyrelsens rapport Ung idag 2008 (Ungdomsstyrelsens skrifter 2008:5) konstateras att andelen ungdomar som är medlemmar i någon förening minskade från 74 procent 2000/2001 till 64 procent 2004/2005. Unga i åldern 20–25 år var medlemmar i större utsträckning än 16–19-åringar och unga med svensk bakgrund var medlemmar i större utsträckning än unga med utländsk bakgrund. Skillnaderna mellan grupperna ökade mellan 2000/01 och 2004/05. Av undersökningen framgår också att andelen unga som är medlemmar i någon förening är 25 procentenheter lägre än andelen föreningsmedlemmar i gruppen 35–74-åringar, och att andelen sjunker. Det kan dock påpekas att statistiken över föreningsmedlemskap omfattar bl.a. fackföreningar, där få unga är medlemmar eftersom många ännu inte etablerat sig på arbetsmarknaden. Även föreningsmedlemskapet i åldersgruppen 35–74 år har haft en negativ utveckling, från 93 till 88 procent mellan 2000/01 och 2004/05.

I rapporten *Konsten att bry sig om – Föreningslivets betydelse för unga, kommunerna och staten* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2008:7) redogörs för ungas frivilliga arbete. I rapporten anges att cirka 60 procent av alla ungdomar är aktiva i någon slags organisation och att 40 procent gör frivilliga insatser av något slag. Omkring var fjärde ung person gör insatser i en organisation utan att vara medlem.

Statens bidrag till ungdomars organisering i föreningslivet innebär att ungdomars egen organisering stimuleras. Fördelningen av statsbidraget ger ungdomar i hela landet möjligheter till en meningsfull fritid och till deltagande i verksamheter som bygger på demokratiska grunder. För år 2008 fördelade Ungdomsstyrelsen statsbidrag i form av struktur-, utvecklings- eller etableringsbidrag till 65 ungdomsorganisationer jämfört med 59 ungdomsorganisationer år 2007. Det totala antalet medlemmar i åldern 7–25 år som dessa organisationer redovisade inför bidragsåret 2008 var 465 705 medlemmar, varav 47 procent var flickor eller unga kvinnor. Inför 2007 uppgick antalet redovisade medlemmar till 480 762 medlemmar och inför år 2006 till 576 944 medlemmar. Antalet medlemmar i åldrarna 7–15 år har minskat medan antalet medlemmar i åldrarna 16–25 år har ökat. Ungdomsstyrelsen fördelade vidare under 2008 särskilt bidrag till 38 organisationer samt projektstöd till 36 organisationer. Under 2008 fördelade Ungdomsstyrelsen 72 miljoner kronor som statsbidrag till ungdomsorganisationerna. Därtill fick Ungdomsstyrelsen nästan 154 miljoner kronor av AB Svenska Spels överskott att fördela till det lokala föreningslivets barn- och ungdomsverksamhet under 2008.

Regeringen tillsatte i mars 2008 en särskild utredare för att se över statsbidraget till ungdomsorganisationerna. Betänkandet *Fritid på egna villkor* (SOU 2009:29) överlämnades till regeringen i april 2009 och bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Idrottsrörelsen är Sveriges största folkrörelse och även Sveriges största ungdomsrörelse. Enligt statistik från Riksidrottsförbundet rapporterades cirka 33,5 miljoner deltagartillfällen för ungdomar i åldern 13–20 år, vilket är i stort sett oförändrat jämfört med 2006. Fördelningen mellan könen är också i princip konstant, med cirka 60 procent pojkar och 40 procent flickor. Den idrott som hade i särklass flest aktiviteter för barn och ungdom under 2007 var fotbollen, som också var den vanligaste idrotten för 13–20-åringar av båda könen. Andelen unga 15–19 år som utövade en motionsaktivitet minst en gång i veckan under 2007 var enligt Riksidrottsförbundet 86 procent bland de unga männen och 90 procent bland de unga kvinnorna. I åldersgruppen 20–29 år var motsvarande andelar 65 respektive 76 procent. Andelen unga män som tränar eller tävlar i någon idrott var däremot betydligt större än andelen unga kvinnor 2008.

Regeringen tog i budgetpropositionen för 2007 initiativ till Idrottslyftet, som är en särskild satsning på svensk idrott. Satsningen omfattar 500 miljoner kronor årligen under mandatperioden. Det främsta syftet med Idrottslyftet är att öppna dörrarna till idrotten för fler barn och ungdomar samt att utveckla verksamheten så att unga väljer att idrotta högre upp i åldrarna. Allt arbete ska utgå från ett jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv.

Ungas kultur- och medievanor

I en undersökning av kultur- och fritidsvanor som Kulturrådet låtit genomföra, konstateras att det är unga människor i åldersgruppen 15–29 år som är de stora kulturkonsumenterna. De tar aktivt del av kulturutbudet och ligger över genomsnittet för deltagande i eller utövande av de flesta undersökta aktiviteter (Kulturvanor och livsstil i Sverige 2008). Under 2007 hade 283 av landets 290 kommuner en musik- eller kulturskola och samma år deltog 361 000 unga i musik- och kulturskolornas verksamhet. Barns och ungas tillgång till skolbibliotek varierar stort, visar Kulturrådets rapport Skolbibliotek 2008 (Kulturen i siffror 2009:1). Mer än en tredjedel av skolorna saknar ett skolbibliotek. I Utbildningsdepartementets promemoria med förslag till en ny skollag (Ds 2009:25) föreslås att eleverna i grundskolan, gymnasieskolan och motsvarande skolformer ska ha tillgång till skolbibliotek för att stimulera elevernas intresse för läsning och litteratur.

I regeringens proposition Tid för kultur (prop. 2009/10:3) framhålls barns och ungas rätt till kultur som en av kulturpolitikens framtidsfrågor. För att uppnå de kulturpolitiska målen ska enligt samma proposition bl.a. barns och ungas rätt till kultur särskilt uppmärksammas. Under 2008 startade regeringens satsning Skapande skola, efter ett förslag i budgetpropositionen för 2008. Satsningen omfattar 55 miljoner kronor varje år och syftar till att barn och ungdomar ska få ökade möjligheter till kulturell delaktighet och eget skapande samt tillgång till professionell kultur. Detta ska bl.a. bidra till att nå skolans kunskapsmål, då internationell forskning visat att kulturverksamheter i skolan har en positiv effekt på elevers självkänsla, samarbetsförmåga och motivation

för lärande. En förutsättning för att få ta del av stödet är att det finns en uppföljningsbar handlingsplan för arbetet. Eleverna ska vara delaktiga i att ta fram en sådan handlingsplan. Stödet riktar sig till verksamhet för elever i årskurserna 7–9. I budgetpropositionen för 2010 föreslår regeringen att satsningen utvidgas till årskurserna 4–6 och ambitionen är att satsningen successivt ska byggas ut till att omfatta hela grundskolan. Från och med 2007 omfattas de statliga kulturinstitutionerna av ett nytt övergripande mål. Det innebär att ett barnperspektiv ska integreras i verksamheten, bl.a. genom att barns och ungdomars möjligheter till inflytande och delaktighet ökar. Barn och unga upp till 19 år har även fritt inträde till de centrala museerna och 2008 var nästan 17 procent av museernas besökare under 19 år.

Medierådets undersökning av barns och ungas medievanor Ungar och medier 2008 visar att 62 procent av alla ungdomar mellan 12 och 16 år använder Internet varje dag och att 50 procent har en dator med Internet på sitt rum. TV är fortfarande den vanligaste medieformen, 78 procent tittar på tv varje dag. Att träffa kompisar är dock betydligt mer prioriterat än medier enligt undersökningen. Nästan alla, 96 procent, av ungdomarna i studien svarar att de har en egen mobiltelefon. När det gäller mobbning och hot via Internet och mobiltelefon uppger 18 procent av de unga att de råkat ut för detta. Andelen som har råkat ut för att någon talat om sex med dem utan att de själva vill det har stadigt minskat sedan mätningarna började. År 2008 svarar 80 procent ”Nej, aldrig” på frågan. Den andelen var 76 procent 2006 och 63 procent 2005. Även andelen som har kommit i kontakt med sex- eller porrsajter har minskat. Undersökningen visar vidare att ungdomar ofta har regler hemma för hur de får använda olika medieformer. Generellt är det vanligare att pojkar svarar att de har regler hemma för medieanvändandet än att flickor gör det. När det gäller användning av Internet tycks dock flickor ha regler hemma i högre utsträckning än pojkar.

6 Strategiska utmaningar

Som beskrivits i föregående avsnitt innebär att vara ung i Sverige i dag goda möjligheter att förverkliga sina drömmar och förhoppningar. Sveriges unga har överlag en god hälsa, de allra flesta skaffar sig en gymnasieutbildning och många av dessa ungdomar fortsätter sedan att utbilda sig på högskola eller universitet. När problem uppstår har nästan alla en nära familjemedlem som de kan vända sig till för stöd och hjälp. Över hälften av landets kommuner har någon form av inflytandeforum för ungdomar och en stor majoritet av alla unga är medlemmar i en förening.

Förra kapitlets beskrivning av ungdomars levnadsvillkor belyser dock även områden med en mindre positiv utveckling, som begränsar ungdomars tillgång till välfärd och inflytande. I det här kapitlet beskriver regeringen de framtida strategiska utmaningar som identifierats som centrala för att uppnå målen för ungdomspolitik. Det innebär att fokus i detta avsnitt kommer att ligga på de problem som unga trots allt möter i samhället i dag. Det är viktigt att komma ihåg att dessa problem drabbar

långt ifrån alla ungdomar, samtidigt som det är av stor vikt att frågorna tas på allvar och lyfts fram så att den negativa utvecklingen inom ett område eller för en grupp ungdomar kan brytas. Till syvende och sist handlar det om ett arbete för att förhindra att ungdomar hamnar i utanförskap.

Beskrivningarna i avsnitt 5 tyder på att de framtida utmaningarna till viss del ligger inom olika områden för unga kvinnor och unga män. Unga kvinnor är t.ex. mer drabbade av psykisk ohälsa och arbetssjukdomar, samt har generellt en lägre inkomst än unga män. Unga män uppvisar däremot generellt sett en lägre måluppfyllelse i skolan och drabbas i högre grad av brott och våld. Unga män är även skuldsatta i högre utsträckning än unga kvinnor och blir oftare vräkta och långtidsarbetslösa. Dessa skillnader pekar på vikten av att ha ett jämställdhetsperspektiv i ungdomspolitikerna och att noga analysera hur planerade satsningar kommer unga kvinnor respektive unga män till del.

Utmaningarna skiljer sig ofta åt även mellan unga med och utan funktionsnedsättning, unga som är inrikes respektive utrikes födda och beroende på sexuell läggning eller identitet. Som beskrivits i utgångspunkterna för ungdomspolitikerna är det därför också viktigt att ha ett mångfaldsperspektiv i ungdomspolitikerna.

Att bryta utanförskapet i samhället är en av de mest prioriterade frågorna för regeringen. Särskilt angeläget är att barn och ungdomar inte ska växa upp i utanförskap. Att ungdomar bereds möjlighet att ta sig in i arbetslivet som företagare eller som anställda utgör en central faktor när det gäller att motverka ungas utanförskap. En av de viktigaste förutsättningarna för att kunna ta sig in på arbetsmarknaden är en god utbildning. Att främja ungdomars inflytande i samhället, ungas kreativa och kommunikativa förmågor samt ungas hälsa är andra viktiga led i att motverka utanförskap bland ungdomar.

6.1 Generella utmaningar

Globaliseringen är en av de grundläggande faktorerna för samhällets förändring. I takt med globaliseringen har världen blivit mer tillgänglig; det blir allt enklare att röra sig mellan länder vare sig det handlar om att resa, flytta, arbeta handla eller hitta information. De unga generationerna har vuxit upp i en globaliserad värld vilket i hög grad påverkar perspektiven och livsvalen för dessa generationer. Teknikutvecklingen förstärker globaliseringstrenden genom att tillhandahålla bättre och mer lättillgänglig teknik som möjliggör ökad kunskapsspridning. Utvecklingen bidrar även positivt till att öka ungdomars möjligheter till eget skapande inom exempelvis film, musik och skrivande. Informationssamhället innebär samtidigt att det finns en stor mängd information som kan vara svår att överblicka och värdera. En mediekunnig och mediekritisk befolkning är avgörande för en demokratisk utveckling. Detta gäller inte minst barn och ungdomar.

Även andra s.k. makrotrender, såsom individualiseringen och urbaniseringen påverkar förutsättningarna och möjligheterna för unga i dag. I detta avsnitt lyfts tre områden fram vars utveckling särskilt påverkar ungdomars levnadsvillkor.

Under de närmaste åren kommer de stora årskullarna som föddes runt 1990 att komma ut på arbetsmarknaden. Samtidigt är fyrtiotalisterna på väg ut ur arbetskraften. Detta kommer att leda till stora förändringar i åldersstrukturen på arbetsmarknaden. Antalsmässigt pekar prognoserna på att utträdet och inträdet i arbetskraften kommer att vara i samma storleksordning, vilket gör att Sverige relativt sett har en mer gynnsam demografisk situation än många andra industriländer. Trots detta är det viktigt att komma ihåg att de yngre som kommer in inte utan vidare kan ersätta de äldre som lämnar arbetsmarknaden, eftersom dessa personer inte har en jämförbar kompetens. Det handlar dels om stora skillnader i erfarenhet, men också om att de yngre generationerna generellt har en högre utbildningsnivå och om att utbildningarnas innehåll förändrats över tiden. Detta innebär att det krävs en långsiktig planering från arbetsgivarnas sida för att minimera att kompetens och effektivitet tappas i övergången, samt att unga ges en möjlighet att komma in på arbetsmarknaden.

Den demografiska utvecklingen innebär en särskild utmaning för den offentliga sektorn, både eftersom det är där som vakanserna till stor del kommer att uppstå efter pensionsavgångarna och eftersom efterfrågan på tjänsterna inom sektorn kan väntas öka på grund av en åldrande befolkning. Även dimensioneringen av offentliga verksamheter såsom skola, fritidsaktiviteter, hälso- och sjukvård m.m. kommer att påverkas av den demografiska utvecklingen framöver. Detta innebär en stor utmaning för välfärdssystemet.

Mot bakgrund av den demografiska utvecklingen är arbetslösheten bland ungdomar inte bara ett allvarligt välfärdsproblem för de berörda individerna. Möjligheten för dessa grupper att komma i arbete kan också bidra till att säkerställa välfärden för hela befolkningen. Utvecklingen understryker behovet av att öka genomströmningen på högskolan och underlätta för unga att snabbare etablera sig på arbetsmarknaden. Det är en utmaning att inte förlora unga in i utanförskap.

Konjunktursvängningarnas inverkan på ungas levnadsvillkor

Sverige befinner sig för närvarande i den värsta ekonomiska krisen sedan 1990-talet. Enligt regeringens prognos kommer arbetslösheten att stiga till ungefär lika höga nivåer som då. Först under slutet av 2011 förväntas sysselsättningen öka och arbetslösheten börja minska igen. Den höga arbetslösheten under 1990-talskrisen ledde till att många människor mer eller mindre tappade kontakten med arbetsmarknaden. Ungdomsarbetslösheten steg kraftigt och har inte kommit ner till nivåerna före krisen. Det är en viktig lärdom från 1990-talskrisen att långa arbetslöshetsperioder riskerar att leda till en varaktigt lägre sysselsättning och utslagning. I rådande konjunkturläge behövs därför åtgärder som förhindrar att människor står utan arbete under lång tid. Det är också mycket angeläget att stärka konkurrenskraften bland dem som står allra längst från arbetsmarknaden.

Konjunkturläget har större betydelse för ungdomars etablering på arbetsmarknaden än rent demografiska faktorer. Den ekonomiska

konjunkturen har dessutom stor påverkan på inträdet i och utträdet ur arbetskraften. En vikande konjunktur drabbar även ungdomar på så sätt att skola, fritidsaktiviteter och andra kommunala verksamheter av stor betydelse för ungdomars levnadsvillkor riskerar att drabbas av nedskärningar när kommunernas ekonomi ansträngs. Det är viktigt att genom utbildningssystemet och insatser inom arbetsmarknadspolitiken i möjligaste mån dämpa de negativa effekter det rådande konjunkturläget kan ha för unga personers tillgång till välfärd och inflytande.

Värderingsförändringar

Samhällets förändringar skapar nya livsvillkor som i sin tur ger upphov till nya värderingar som förändrar samhället. Grundläggande värderingar formas tidigt i en människas liv. I ett samhälle som är i ständig förändring är det naturligt att det finns skillnader i värderingar mellan äldre och yngre generationer. I takt med tidens gång integreras ofta den unga generationens attityder, värderingar och perspektiv i hela befolkningen och nya värderingar avlöser de gamla. I detta sammanhang är det relevant att tala om skillnader i värderingar mellan generationer snarare än mellan olika åldersgrupper. Som beskrivits ovan är de unga generationerna underrepresenterade i formella beslutsorgan på alla nivåer i samhället. De värderingsskillnader som finns mellan yngre och äldre riskerar därför att leda till en minskad respekt för den representativa demokratin. Samtidigt finns det naturligtvis stora skillnader i värderingar även inom en generation. Många faktorer, såsom kön, utbildningsbakgrund och bostadsort, kan påverka en individs värderingar under uppväxten.

Föräldrarnas värderingar påverkar barns och ungas värderingar i hög grad, men även annan familj och vänners värderingar spelar stor roll. Att det är under ungdomsåren som många av en människas grundläggande värderingar formas, innebär också att samhällets insatser för att främja respekten för demokrati, mänskliga rättigheter och jämställdhet torde få störst effekt om de riktas till unga. Det är viktigt att unga människor får möjlighet att reflektera över de värden som vårt demokratiska samhälle bygger på. En starkare relation till frågor om demokrati och mänskliga rättigheter kan också bana väg för att unga lättare ska kunna se hur de kan påverka genom att engagera sig i samhällsfrågor.

Tendenser till skiften i värderingar kan skönjas inom en rad olika områden i dag. Exempelvis visar Ungdomsstyrelsens värderingsstudie Unga med attityd från 2007 (Ungdomsstyrelsens skrifter 2007:11) att ungdomar har mer liberala värderingar när det gäller personer med såväl annan sexuell läggning som annan etnisk bakgrund än den egna. Dagens unga växer också upp i ett tidigare ojämförbart heterogent samhälle och över 80 procent av ungdomarna i studien angav att de har några eller många vänner med en annan etnisk bakgrund än de själva.

På senare tid har även debatten om olaglig fildelning och integritet på Internet tydliggjort skillnader mellan hur ungdomar och vuxna ser på frågor som rör informations- och kommunikationsteknologi. Det ligger en stor strategisk utmaning i att hitta lösningar för den nya tekniken som uppfattas som legitima för alla generationer.

Grund- och gymnasieskolan

Regeringen kan identifiera flera viktiga utmaningar för svensk skola. Den viktigaste utmaningen handlar om resultaten, som behöver förbättras i både grund- och gymnasieskolan. Fler elever kan nå skolans kunskapsmål om kraven görs tydliga, om elevernas kunskaper följs upp och utvärderas kontinuerligt, om resultaten kommuniceras med hemmen och om de elever som behöver särskilt stöd får det i ett tidigt skede.

Ungdomar utan utbildning har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Det är därför angeläget att ungdomar fullföljer en gymnasieutbildning med antingen teoretisk inriktning för att leda till fortsatta studier, eller med yrkesinriktning för att leda till arbete. Fler elever måste lämna gymnasieskolan med godkända betyg och ha bättre förkunskaper inför yrkesliv och fortsatta studier. En utveckling av kvaliteten i yrkesutbildningen och introduktion av en lärlingsutbildning förväntas leda till en förbättrad genomströmning och därmed skapas bättre möjligheter för ungdomarna att etablera sig på arbetsmarknaden. Personer med en högre utbildningsnivå har dessutom lättare att ta sig ur arbetslöshet. När tillgången på arbetskraft ökar, som exempelvis vid ökad arbetslöshet, ökar ofta kraven på utbildning vid rekryteringar. Arbetsökande med låg utbildning får därmed svårare att konkurrera om jobben. Att minska och förebygga avhopp från skolan måste därför prioriteras. För att göra detta behöver skolan kunna erbjuda stöd med utgångspunkt i elevernas individuella förutsättningar.

Det finns vissa systematiska skillnader i skolresultat på nationell nivå. Elever vars föräldrar är högutbildade har högre betygsgenomsnitt än elever som har föräldrar med lägre utbildningsnivå. Flickor har genomsnittligt högre betyg än pojkar. Elever med utländsk bakgrund har vidare ett lägre betygsgenomsnitt än elever med svensk bakgrund, men detta beror till stor del på skillnader i social bakgrund. För elever som är födda utomlands är det framför allt vistelsetiden i Sverige som är avgörande för skolresultaten.

Unga kvinnor och unga män fortsätter i stor utsträckning att göra traditionella utbildningsval i gymnasieskolan. Det är angeläget att alla individer får pröva och utveckla sina förmågor och intressen utan att hindras av traditionella könsroller.

En annan viktig utmaning är att skapa en skola där alla elever kan känna trygghet och studiero. Skolan måste tydligt ta ställning för de mänskliga rättigheterna och för de demokratiska värden som ligger till grund för vårt samhälle. Även om de flesta skolor präglas av ett bra arbetsklimat för elever och lärare, visar uppföljningen av ungas levnadsvillkor att många elever upplever mobbning och hot i skolan. Skolan måste upplevas som en trygg plats för barn och unga och vara en plats där alla ges lika möjligheter.

För många ungdomar som avslutat sina gymnasiestudier i såväl gymnasieskolan som i gymnasiesärskolan kan kommunernas vuxenutbildning vara ett värdefullt komplement. Det kan handla om att slutföra en gymnasial utbildning, ändra inriktning av sina tidigare studier för att få komma in på arbetsmarknaden eller för att få särskild behörighet för högskolestudier. För många ungdomar med utländsk bakgrund är deltagande i svenskundervisning för invandrare (sfi) ytterst viktigt för att få fotfäste i det svenska samhället.

Universitet och högskola

Intresset för högre utbildning är stort bland Sveriges ungdomar. Enligt SCB:s enkätundersökningar riktade till gymnasieelever i sista årskursen, planerar omkring 59 procent att påbörja en högskoleutbildning inom tre år. Den faktiska andelen elever som påbörjar högskolestudier tre år efter avslutad gymnasieskola ligger på 40–45 procent. Denna övergång tar dock allt längre tid och genomströmningen på högskolorna är för låg. Ett tidigare inträde på arbetsmarknaden är positivt både för individen och för samhället i stort. Att finna vägar för att stimulera ungdomar att påbörja sina högre studier tidigare och avsluta dem snabbare är därför en viktig framtida utmaning.

Andra utmaningar rör jämställdheten inom högre utbildning. Totalt sett utgör kvinnor 59 procent och män 41 procent av studenterna vid universitet och högskolor. Kvinnor har också en högre examensfrekvens på nästan alla utbildningsprogram och en högre prestationsgrad. Ändå är endast 18 procent av landets professorer kvinnor. Även om andelen kvinnor ökat bland nyrekryterade professorer går utvecklingen alltför långsamt.

Icke-formell utbildning och informellt lärande

Tillsammans med det formella utbildningssystemet utgör den icke-formella utbildningen, som sker strukturerat men utanför de formella utbildningsinstitutionerna, och det informella lärandet, som sker i vardagen, viktiga komponenter för ett livslångt lärande. Genom folkbildningen och föreningslivet samt i arbetslivet förvärvas mycket kunskap och kompetens som kan ha en stor betydelse för framtida livsval och möjligheter. Här finns en tydlig koppling till huvudområdet Kultur och fritid; föreningslivet utgör en särskilt viktig arena när det gäller ungas kunskaper om och förmåga till demokratisk delaktighet (se vidare avsnitt 6.5 och 6.6). Även internationella utbyten, volontärverksamhet och internationellt projektarbete utgör viktiga instrument för icke-formell utbildning och informellt lärande för ungdomar.

6.3 Att underlätta ungas etablering på arbetsmarknaden

Unga har generellt sett en sämre ekonomisk situation än äldre. Det finns även tendenser som pekar på att unga i flera fall får det allt sämre

ekonomiskt. Ungas möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden är helt central för utvecklingen av ungas levnadsvillkor. Detta gäller särskilt i lågkonjunktur, då ungdomar riskerar att drabbas hårt av den vikande efterfrågan på arbetskraft.

Ungas ekonomiska situation

Andelen unga med en låg ekonomisk standard ökar. Ungdomar skuldsätter sig också i allt högre utsträckning och en större andel unga vräks från sin lägenhet jämfört med övriga åldersgrupper. Nya företagsinsatser såsom prenumerationer på betal-sms och liknande betaltjänster, sms-lån m.m. vänder sig ofta till ungdomar och kan utgöra risker för skuldsättning bland unga. Alltför många unga personer uppstår aktivitetsersättning och antalet har ökat under 2000-talet. Sett över en längre tidsperiod har även det långvariga biståndsmottagandet bland ungdomar ökat. Ungdomars ekonomiska situation är starkt kopplad till deras möjligheter till självständighet och oberoende.

Unga och arbetsmarknaden

En hög sysselsättning är avgörande för ekonomisk tillväxt och utgör grunden för samhällets välfärd. Arbete ger en egen försörjning och stärker självkänslan. I Sverige är arbetslösheten bland ungdomar markant högre än bland arbetskraften i stort och den är också högre än EU-genomsnittet. Dock finner många ungdomar ett arbete eller påbörjar en utbildning relativt snabbt. Därför är den tid som unga är arbetslösa ofta kort, i genomsnitt betydligt kortare än för arbetskraften i stort. Långtidsarbetslösheten bland ungdomar i Sverige är dessutom väsentligt lägre än EU-genomsnittet. Å andra sidan är upprepade arbetslöshetsperioder vanligare bland ungdomar. Utrikes födda ungdomar har en högre arbetslöshet än inrikes födda och unga med funktionsnedsättning har ofta svårare att etablera sig på arbetsmarknaden. Även för gruppen ungdomar med barn tycks situationen vara särskilt problematisk. Det är en utmaning att finna ytterligare vägar för att öka efterfrågan på ung arbetskraft.

En förklaring till att arbetslösheten är hög bland ungdomar är att de befinner sig i en fas i livet då de håller på att etablera sig på arbetsmarknaden. Under denna fas kan det vara svårt för arbetsgivare att bedöma deras kompetens, eftersom de har relativt lite arbetslivserfarenhet och få referenser från tidigare arbetsgivare. Detta kombinerat med att Sverige har relativt höga ingångslöner gör att arbetsgivare kan uppfatta det som ett större risktagande att anställa en ung person än en äldre med dokumenterad arbetslivserfarenhet.

Ungdomar är en av de grupper som drabbas först och hårdast under lågkonjunkturer, vilket bl.a. kan förklaras av att en stor andel unga har tidsbegränsade anställningar. En kompletterande förklaring är att de arbetsrättsliga reglerna om ”sist in, först ut” leder till att unga som nyligen kommit in på arbetsmarknaden ofta är de som först blir arbetslösa när företagen drar ner på personal. I en lågkonjunktur väljer allt fler ungdomar att fortsätta utbilda sig i stället för att delta i

arbetskraften. Detta leder både till att den genomsnittliga perioden i utbildning blir längre och att fler personer påbörjar en utbildning. På grund av den pågående ekonomiska och finansiella krisen, väntas de stora grupper som går ut gymnasiet 2009 och 2010 i hög grad fortsätta studera.

Övergången mellan skola och arbetsmarknad måste förbättras, något som kräver såväl en stärkt studie- och yrkesvägledning som större möjligheter till arbetsplatsförlagd praktik i både grundskolan och gymnasieskolan. Det är också viktigt att förbättra matchningen mellan utbudet av arbetskraft och efterfrågade kompetenser genom att utbudet i utbildningssystemet bättre svarar mot behoven på arbetsmarknaden. För att lyckas med detta är det viktigt att företag och branscher blir mer delaktiga i utformning och genomförande av den grundläggande yrkesutbildningen.

Unga är mer positiva till att bli företagare än resten av befolkningen och nästan vart fjärde nytt företag startas av en person som är 30 år eller yngre. Skolan spelar en viktig roll för ungas syn på sina framtida möjligheter i samhället och i arbetslivet. Därför är det viktigt att skolan förmedlar en bild av företagande som ett lika naturligt val som en anställning.

Sedan den 1 juli 2005 finns en bestämmelse i skollagen (1985:1100) om kommunernas informationsansvar för ungdomar som innebär att kommunerna ska hålla sig informerade om hur ungdomar upp till 20 år, som inte går eller har fullföljt en gymnasieutbildning på ett nationellt eller specialutformat program, är sysselsatta. Syftet är att kunna erbjuda ungdomarna lämpliga individuella åtgärder. Möjligheter att kunna fånga upp ungdomar som varken arbetar eller studerar är helt central i arbetet med att motverka utanförskap. Det är därför viktigt att följa hur kommunerna tillämpar informationsansvaret och vilka effekter detta får för kommunerna såväl som för individerna.

Om unga inte får tillträde till arbetsmarknaden försenas såväl boendeetablering som familjebildning, vilket får demografiska och samhällsekonomiska konsekvenser. Det får också konsekvenser för individen på lång sikt, exempelvis på grund av att pensionen grundas på hela livsinkomsten vilket kan resultera i lägre pensioner för de som i dag är ungdomar eller unga vuxna. Många EU-länder kommer inom en snar framtid att ha en situation där färre arbetande ska försörja allt fler genom den demografiska utvecklingen. I ljuset av detta är det ännu viktigare att främja alla ungdomars möjlighet till arbete och delaktighet. Ur ett demografiskt perspektiv är det också viktigt att förbättra möjligheterna att förena arbetsliv med familjeliv, då detta kan bidra till att öka sysselsättningsgraden, nativiteten och till att minska utanförskapet.

Unga och bostadsmarknaden

Ungdomar är en grupp som har särskilt svårt att hitta en bostad och det råder brist på bostäder för ungdomar i närmare hälften av landets kommuner. Under de närmaste åren kommer allt fler ungdomar ut på bostadsmarknaden vilket innebär att ungdomars etablering på bostadsmarknaden riskerar att försvåras ytterligare. Situationen på

arbetsmarknaden påverkar naturligtvis också bostadsetableringen. Det är en strategisk utmaning att finna vägar att underlätta för ungdomar som vill hyra eller köpa en egen bostad.

6.4 Att främja ungas hälsa och motverka utsatthet

En stor majoritet av Sveriges ungdomar har en god hälsa och uppger även själva att de mår bra, men även när det gäller ungas hälsa finns en del oroande tendenser. Sedan 1990-talet har ungdomsgenerationen haft en sämre hälsoutveckling än övriga åldersgrupper, framför allt när det gäller den psykiska hälsan. Fysiskt mår de flesta unga bra, men framför allt de unga kvinnorna lider av psykisk ohälsa i högre utsträckning i dag än för ett par decennier sedan.

Generellt rapporterar unga kvinnor en större ohälsa än unga män. De unga kvinnorna uppger sig ha fler stressrelaterade besvär, de tar ut mer antidepressiva, lugnande och sömnläkemedel och får även fler somatiska diagnoser inom sjukvården än de unga männen. Ungdomar som uppger att de är homosexuella, bisexuella eller transpersoner mår betydligt sämre än andra ungdomar. Även detta gäller i synnerhet för unga kvinnor. Det förekommer även regionala skillnader. Framför allt skiljer sig de insatser som unga erbjuds åt, beroende på var i landet de bor.

Det finns många vägval för unga att göra på vägen från grundskola via gymnasieskola och ut i arbetslivet. Allt fler skolungdomar anger att de besväras av stressrelaterade symtom beroende på läxor, prov och egna förväntningar i skolarbetet. Många unga mår som sämst när de har avslutat gymnasieskolan och själva på allvar ska börja ta ansvar för sitt liv. Det är därför av stor vikt att skolan kan erbjuda adekvat stöd och vägledning för ungdomar på deras väg mot vuxenlivet.

Att ungdomar har en god hälsa och sunda levnadsvanor är ett område som regeringen särskilt prioriterar. Levnadsvanor och mönster som grundläggs i tidig ålder följer ofta med och påverkar resten av livet, varför det är angeläget att främja goda levnadsvillkor tidigt i livet. Skolan är en av flera viktiga arenor för det alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaksförebyggande arbetet bland ungdomar.

Ungas självförtroende och självtillit har stor betydelse för hälsan. Ungdomar som känner en större oro för att på olika sätt inte duga eller rätta till mår betydligt sämre än ungdomar som känner en mindre oro av detta slag. Ungas ekonomiska situation och koppling till arbetsmarknaden påverkar också hälsan. Både unga män och unga kvinnor med oro för ekonomi och arbete har en sämre hälsa än andra ungdomar. Det är av stor vikt att stödet till ungdomar som mår dåligt fortsätter att utvecklas så att de insatser som erbjuds verkligen är anpassade efter ungas behov. De som arbetar inom vården har yrkeskompetens men saknar ofta särskild kunskap om att bemöta unga människor. Ungdomsmottagningen är en verksamhet som många ungdomar vänder sig till och har stort förtroende för. Dock vänder sig unga människor vanligen i första hand till någon i familjen när de mår dåligt och behöver stöd, och stödet från föräldrarna är helt centralt för barn och ungdomar. Därför är det mycket angeläget att satsa på föräldrautbildningar och på att finna fungerande metoder för dessa. Ett

sådant föräldrastöd ska vara frivilligt och bygga på föräldrarnas behov och intresse och utgå från barnets rätt till goda uppväxtförhållanden.

Barn och unga ska ha möjlighet att växa upp under trygga förhållanden och ges möjlighet att kunna utvecklas i sin egen takt och utifrån sina egna förutsättningar. För att åstadkomma det krävs att föräldrar tar sitt grundläggande ansvar men också att samhället tar ett gemensamt ansvar för att uppmärksamma och stödja barn och ungdomar i utsatta situationer. Detta förutsätter en väl fungerande samverkan mellan ett flertal aktörer som på olika sätt möter barn och unga. Det handlar om att exempelvis förskola, skola, barnhälsovård, ungdomsmottagningar, primärvård, habiliteringsverksamhet, skolhälsovård och socialtjänst måste samverka både i det förebyggande arbetet och för att så tidigt som möjligt kunna upptäcka och möta psykisk ohälsa hos barn och unga. Den kommunala socialtjänsten har också en viktig roll i och med sitt uppdrag att verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden, att bedriva förebyggande verksamhet tillsammans med andra som arbetar med barn och unga samt att utreda och vidta åtgärder för barn och ungdomar som riskerar en ogynnsam utveckling. De barn och ungdomar som är i behov av insatser från socialtjänsten tillhör i många fall de mest sårbara och utsatta i vårt samhälle. Det är därför av särskild vikt att fortsatt stärka stödet och skyddet för dessa barn och unga exempelvis genom åtgärder som syftar till att stärka socialtjänstens kvalitet och effektivitet genom bättre kunskapsstöd, uppföljning och tillsyn.

Att förebygga brott bland unga och att minimera återfallen bland unga lagöverträdare är mycket viktigt. Genom tidiga och tydliga insatser mot ungdomsbrottsligheten motverkas allvarlig brottslighet i framtiden. Det är också viktigt att brottslighet som kan medföra att unga hamnar i kriminalitet bekämpas, såsom exempelvis smuggling och langning av alkohol och narkotika. En trygg uppväxt är den mest effektiva brottsförebyggande insatsen. Föräldrar har ett huvudansvar för att förmedla normer och värderingar till sina barn och ungdomar. Även skolan spelar en central roll för att ge barn och ungdomar en god värdegrund. När det blir känt att en ung person riskerar sin hälsa och utveckling, är det viktigt att den sociala barn- och ungdomsvården snabbt kan vidta åtgärder. För att det brottsförebyggande arbetet bland unga ska fungera effektivt krävs att den sociala barn- och ungdomsvården och rättsväsendets myndigheter samverkar med varandra och med andra relevanta aktörer.

Barn och ungdomar som utsatts för brott är beroende av att vuxna förstår och agerar. Brottutsatta barn och ungdomar måste tidigt få stöd och hjälp till upprättelse. Det är viktigt med samverkan mellan myndigheter i brottsutredningar där unga är brottsoffer och att myndigheterna är medvetna om och utgår från barns och ungas särskilda utsatthet och behov.

6.5 Att öka ungas delaktighet

Ett av målen för den svenska ungdomspolitikerna är att alla ungdomar ska ha verklig tillgång till inflytande. Det innebär att ungdomar ska ha

samma möjligheter som andra att delta aktivt i den demokratiska processen och att påverka förhållanden i såväl den personliga sfären som i samhället i stort. Ungas aktiva deltagande är viktigt inte bara av rättighetskäl, utan också för att ungdomars erfarenheter och perspektiv är en resurs och en tillgång i beslutsfattandet. Att ungdomar är aktiva i föreningslivet kan även leda till personlig utveckling, ökade sociala färdigheter, demokratisk skolning, ansvarstagande, informellt lärande och en ökad anställningsbarhet.

Utvecklingen vad gäller ungas möjlighet till inflytande visar både positiva och negativa tendenser. Positivt är att ungas valdeltagande ökade i riksdagsvalet 2006, efter att ha minskat sedan 1980-talet. En annan positiv tendens är att ungdomar, såväl unga kvinnor som unga män, upplever att deras inflytande i skolan har ökat. Samtidigt står unga, i jämförelse med äldre, fortfarande delvis utanför den formella demokratiska processen. Ungdomars deltagande i föreningslivet är lägre än bland den vuxna befolkningen och har minskat under de senaste åren, särskilt bland unga kvinnor. Antalet medlemmar i politiska partier har minskat i alla åldersgrupper men minskningen har varit kraftigare i ungdomsgruppen. En av många konsekvenser av detta är att rekryteringsbasen för unga kandidater till kommunal-, landstings- och riksdagsvalen minskat, vilket riskerar att ytterligare förstärka trenden. Det är viktigt att unga ges goda möjligheter att delta i partipolitiken och i den representativa demokratin. Ungdomar tycks i allt högre utsträckning organisera sig i nya typer av organisationer snarare än i de traditionella folkrörelserna. Här möter även den ideella sektorn en stor utmaning i att kunna rekrytera och engagera unga medlemmar och bejaka nya rörelser och engagemangsformer.

Den viktigaste faktorn för ungas politiska intresse och engagemang i samhällsfrågor tycks inte vara föräldrarnas utbildningsnivå eller betygen i samhällskunskap, utan i vilken utsträckning de har fått tillfälle att diskutera politiska och samhällsrelaterade frågor. Därför är dialogen om demokrati och mänskliga rättigheter särskilt viktig bland unga. Här spelar också lärarna en viktig roll. Med lärare som ser till alla elevers möjligheter och låter eleverna få kunskap i och diskutera samhällsfrågor borgar skolan också för ett ökat demokratiskt intresse. Ungas tillgång till folkbildningen, exempelvis genom studieförbundens verksamheter, är också en central fråga i det här sammanhanget. Även ungas egna organisationer skapar viktiga arenor för diskussion om och engagemang för politiska frågor. Regeringen har i flera sammanhang under de senaste åren påtalat vikten av dialog mellan regeringen och dess myndigheter och ideella organisationer i frågor som rör dem, såsom exempelvis statsbidrag.

Ålderssammansättningen i statens myndighetsstyrelser och kommittéer har följts upp årligen sedan mitten av 1990-talet. Under denna tidsperiod har sammansättningen förändrats mycket lite och andelen ledamöter under 40 år har genomgående varit mycket låg. Ur demokratisynpunkt är det viktigt att statsförvaltningen på ett rimligt sätt återspeglar befolkningens sammansättning.

Det är en utmaning för alla beslutsfattare att ständigt vara öppna för nya former för ungdomars inflytande. Den digitala tekniken skapar nya möjligheter och kan utnyttjas för dialog och ökat inflytande för alla

medborgare, men kanske särskilt för de unga generationerna. En stor del av de beslut som påverkar ungdomars levnadsvillkor fattas på lokal nivå. Ett sätt att nå ut till och involvera unga i beslutsfattandet i kommunerna är att skapa inflytandeforum och ta fram handlingsplaner för ungas inflytande. Det är dock viktigt att dessa forum och handlingsplaner fylls med innehåll och tar ungdomars åsikter och förslag på allvar. Mycket talar för att ungdomars inflytande och representation inte i första hand beror på hur strukturerad dialogen är utan på de vuxnas attityder och inställning till de ungas idéer och perspektiv.

Att ungdomars engagemang, intressen och kunskaper tas till vara är även centralt för att utvecklingen i olika landsbygder ska vara långsiktigt hållbar. För att ungdomar ska vilja stanna kvar på, eller återvända till, landsbygden krävs inte bara jobb, möjligheter till ett fungerande familjeliv, tillgång till grundläggande service m.m. utan även inflytande och möjligheter att påverka de skeenden som formar framtiden.

6.6 Att skapa förutsättningar för kultur- och fritidsaktiviteter av, med och för ungdomar

Meningsfulla kultur- och fritidsaktiviteter är viktiga för ungdomars möjligheter till avkoppling och för deras hälsa, personliga utveckling och förståelse av omvärlden. Unga värderar också själva sin fritid och sina fritidsaktiviteter mycket högt. En meningsfull fritid kan dessutom bidra till att minska risken för att hamna i utanförskap och motverka negativa beteenden såsom våld och skadegörelse.

Om man som ung saknar tillgång till fritidsaktiviteter ökar risken för en stillasittande fritid och en därigenom försämrad hälsa. Barn- och ungdomsidrotten betyder mycket för att tidigt etablera goda motionsvanor som kan bestå även i vuxen ålder. På fritiden skapas sociala relationer och fritiden har stor betydelse för ungas identitetsskapande. På kultur- och fritidsarenan sker även mycket av det informella och icke-formella lärandet, ofta inom ramen för den ideella organisationernas verksamheter. Satsningar på kultur- och fritidsverksamhet för ungdomar får därför ofta fler positiva effekter än själva satsningen i sig.

Eftersom kultur- och fritidsverksamheter främst är lokalt organiserade, och eftersom det till stor del saknas tillfredställande statistik på området, är det svårt att få en samlad bild av utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor inom huvudområdet. De studier som gjorts visar dock att både tillgången till och trivseln med kultur- och fritidsutbudet kraftigt skiljer sig åt bland ungdomar, bl.a. beroende på bostadsort, ålder, socioekonomisk bakgrund, kön och eventuell funktionsnedsättning.

Tillgång till kultur är grundläggande i en demokrati och ett kraftfullt redskap för ett aktivt deltagande i samhället. En huvudsaklig utmaning på området är att öka ungas delaktighet i kulturlivet och deras möjligheter till eget skapande och kreativitet. I detta arbete är det betydelsefullt att skapa långsiktiga förutsättningar för att erbjuda kultur för, med och av ungdomar. Till stor del skapas både kultur- och fritidsaktiviteter i ungas egna organisationer. Att fortsatt främja ungas organisering är därför ytterligare en viktig uppgift för framtiden.

Utvecklingen av Internet och digitala medier för med sig nya sätt att kommunicera och tänka och skapar större möjligheter till delaktighet och eget skapande. Samtidigt som unga människors kunskap om digitala medier och Internet ofta är betydligt mer omfattande än vuxnas, är ungdomars erfarenheter och kunskaper inom andra områden fortfarande mer begränsade. En stor utmaning på medieområdet handlar därför om nödvändigheten av att öka mediekompetensen i samhället, dvs. kunskapen om mediernas innehåll, funktioner och risker. Det handlar dels om att stärka barns och ungdomars kritiska förmåga liksom deras förmåga att uttrycka sig på olika sätt genom bild, ljud och ord, men även om att öka kompetensen hos föräldrar, lärare och andra vuxna som befinner sig i barns och ungdomars närhet.

7 Ungdomspolitiskt handlingsprogram

Regeringen har under mandatperioden vidtagit omfattande åtgärder för att möta de strategiska utmaningar som beskrivs i föregående avsnitt. Ett flertal av dessa åtgärder har presenterats kortfattat i avsnitt 5 men finns även beskrivna på regeringens webbplats www.regeringen.se. I det här avsnittet presenteras ett ungdomspolitiskt handlingsprogram med åtgärder som i det här sammanhanget ytterligare förstärker arbetet för att förbättra ungdomars levnadsvillkor. Att fullt ut kunna möta de strategiska utmaningar som redogjorts för i avsnitt 6 är ett långsiktigt arbete. Det är därför angeläget att ständigt se över behoven av insatser för att förbättra villkoren för Sveriges ungdomar. Det handlingsprogram som här presenteras ska ses som ett led i detta arbete.

7.1 Utbildning och lärande

Ny skollag

Åtgärd 1: Regeringen avser att under våren 2010 lägga fram en proposition med förslag till en ny skollag. Den nya skollagen förväntas kunna börja tillämpas den 1 juli 2011.

Den gällande skollagen (1985:1100) trädde i kraft den 1 juli 1986. Sedan dess har skolväsendet reformerats. Den statliga detaljstyrningen har ersatts av en decentraliserad ansvarsfördelning där kommuner och andra huvudmän har det huvudsakliga ansvaret för verksamheten. Även om dagens skollag har ändrats vid mer än ett sjuttiofem tillfällen sedan 1986 är den omodern och avspeglar inte dagens verklighet. Två exempel på detta är de fristående skolornas framväxt samt att förskolan i dag är en del av utbildningsväsendet.

Departementspromemorian Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet (Ds 2009:25) har remissbehandlats och förslaget bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Målsättningen är att lägga fram en

proposition under våren 2010 och att den nya skollagen kan börja tillämpas den 1 juli 2011. Skr. 2009/10:53

Satsning på ämnesområdena matematik, naturvetenskap och teknik

Åtgärd 2: Under 2009–2011 planerar regeringen att satsning på totalt omkring 525 miljoner kronor inom ämnesområdena matematik, naturvetenskap och teknik (MNT). Huvuddelen av satsningen avser ett stimulansbidrag till grundskolor i syfte att utveckla och öka kvaliteten i matematikundervisningen. Grundskolor som vill utveckla sin undervisning i matematik kan ansöka om detta bidrag.

Syftet med satsningen är att öka kvaliteten i matematikundervisningen i grundskolan. Samverkan mellan gymnasieskolan och högskolan inom MNT-ämnena ska också stärkas. I samverkan med Nationellt Centrum för Matematikutbildning (NCM) ska Statens skolverk tillhandahålla stödmaterial och sprida goda exempel på hur matematikundervisningen kan bli mer inspirerande. Totalt beräknas satsningen på dessa ämnen omfatta 525 miljoner kronor under perioden 2009–2011, fördelade på 125 miljoner kronor 2009 och 200 miljoner kronor vardera 2010 och 2011. Inom satsningens ram har 18 miljoner kronor tillförts kommunernas generella statsbidrag för de nationella ämnesproven i fysik, kemi och biologi i årskurs 9.

Obligatorisk rektorsutbildning

Åtgärd 3: Regeringen har i en proposition föreslagit en obligatorisk befattningsutbildning för nyanställda rektorer. Förslaget innebär att kommuner och landsting ska vara skyldiga att se till att nyanställda rektorer går en särskild befattningsutbildning eller en utbildning som kan jämföras med denna. Motsvarande ska även gälla fristående skolhuvudmän.

Genom förslagen i propositionen Obligatorisk befattningsutbildning för nyanställda rektorer (prop. 2009/10:27) vill regeringen säkerställa att alla nytillträdde rektorer får de nödvändiga kunskaper som krävs för uppdraget som rektor. Det är viktigt att rektorerna har sådana kunskaper att de kan vara garanten för en likvärdig och rättssäker utbildning för alla elever samt att de har förmåga att leda och utveckla skolans verksamhet så att eleverna ges de bästa förutsättningar att nå de nationella målen. Lagändringen föreslås träda i kraft den 15 mars 2010.

Satsning på jämställdhet i skolan

Åtgärd 4: Regeringen har beslutat att vidta en rad åtgärder i syfte att främja jämställdheten i skolan. I satsningen ingår tillsättandet av en jämställdhetsdelegation för skolan och ett uppdrag till Statens skolverk att genomföra utvecklingsinsatser inom jämställdhetsområdet.

Under 2008–2010 beräknas totalt 110 miljoner kronor avsättas för satsningen, vilket gör det till en historiskt stor satsning på jämställdhet i skolan. Jämställdhetsdelegationen för skolan (dir. 2008:75) ska utifrån skolans värdegrundsuppdrag bl.a. analysera könsskillnaderna i utbildningsresultat, utvärdera metoder för att bryta traditionella könsroller och föreslå lämpliga insatser. Delegationen ska redovisa sitt uppdrag senast den 31 augusti 2010.

I Statens skolverks uppdrag ingår bl.a. att ge utbildning om könsroller, hederstraditioner samt sex- och samlevnadsundervisning. Statens skolverk ska även stödja elevhälsan för att förebygga psykisk ohälsa. Uppdraget ska slutrapporteras senast den 31 december 2010.

Stärkt värdegrund i skolan

Åtgärd 5: Regeringen har beslutat att vidta åtgärder för att stärka skolans värdegrundsarbete. Statens skolverk har fått i uppdrag att genomföra insatser som främjar, stärker och sprider kunskap om skolans värdegrund.

Skolans värdegrund anges i såväl skollag som läroplaner. Skolan ska inte vara värdenetral, utan tydligt ta ställning för de mänskliga rättigheterna och de demokratiska värden som ligger till grund för vårt samhälle. Ett aktivt värdegrundsarbete är en viktig förebyggande åtgärd mot alla former av kränkande behandling, mobbning och diskriminering.

I uppdraget till Statens skolverk ingår bl.a. att myndigheten ska studera och sprida kunskap om hur skolorna arbetar med dessa frågor. Statens skolverk ska hjälpa lärare och skolhuvudmän genom att ta fram stödmaterial med konkreta metoder och verktyg för arbete med värdegrundsfrågor och stödmaterial om diskriminering och kränkande behandling. Totalt beräknas 4 miljoner kronor avsättas för insatser under 2009–2011.

En ny gymnasieskola

Åtgärd 6: Regeringen fattade beslut om propositionen Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan i maj 2009. Förslagen i propositionen innebär att struktur och innehåll förändras i den nya gymnasieskolan för att fler elever ska uppnå målen och att genomströmningen ska förbättras.

För att möta de utmaningar som gymnasieskolan står inför föreslår regeringen en rad förändringar (prop. 2008/09:199). Dessa innebär bl.a. att två nya examina införs; en högskoleförberedande examen och en yrkesexamen. På yrkesprogrammen ökar tiden för karaktärs- och yrkesämnen för att bättre förbereda eleverna för yrkeslivet, samtidigt som omfånget av allmän teori minskas. Dessutom införs en gymnasial lärlingsutbildning i samarbete med arbetslivet samtidigt som programstrukturen förändras. Även inom de högskoleförberedande

programmen ändras programstrukturen i syfte att bättre förbereda eleverna för kommande högskolestudier. Skr. 2009/10:53

Även kraven för att komma in på gymnasiet förändras. I framtiden måste en elev vara godkänd i svenska, engelska och matematik samt nio andra ämnen för att vara behörig till de högskoleförberedande programmen. De skärpta behörighetskraven ska ge bättre förutsättningar för eleverna att framgångsrikt lyckas genomföra sin utbildning. De elever som inte blir behöriga till de nationella programmen ska erbjudas särskilda studievägar. Förslag om sådana studievägar samt bestämmelser för behörighet till yrkesprogrammen har remitterats i promemorian Särskilda program och behörighet till yrkesprogram (U2009/5552/G).

Satsning på yrkesinriktad gymnasial vuxenutbildning

Åtgärd 7: I budgetpropositionen för 2010 föreslår regeringen att statsbidraget till den kommunala vuxenutbildningen tillförs två miljarder kronor för perioden 2010 och 2011 för satsningar på yrkesutbildning (yrkesvux). Detta innebär en förstärkning med minst 10 000 utbildningsplatser per år, inklusive kostnad för studiestöd.

Inom kommunal vuxenutbildning (komvux) bedrivs teoretiska och yrkesinriktade utbildningar. Eftersom en viss andel av satsningen på yrkesvux får användas till behörighetsgivande teoretiska utbildningar påverkas det slutliga utfallet i antal platser av fördelningen mellan teoretiska och yrkesinriktade utbildningar. Inom komvux upptas varje plats av i genomsnitt mer än en person. Antalet studerande som med satsningen på yrkesvux ges möjlighet att utbilda sig inom komvux uppgår därför totalt till drygt 28 000 under 2010 och 2011.

Fler utbildningsplatser inom yrkeshögskolan

Åtgärd 8: I budgetpropositionen för 2010 föreslår regeringen en satsning på 3 000 utbildningsplatser inom yrkeshögskolan från och med höstterminen 2010 och för 2011 till en kostnad av 440 miljoner kronor inklusive studiestöd.

Sedan den 1 juli 2009 samlas eftergymnasiala yrkesutbildningar som inte utgör högskoleutbildningar inom yrkeshögskolan. Antalet studerande som inom ramen för satsningen kommer att ges möjlighet att utbilda sig inom yrkeshögskolan uppgår till omkring 6 000 under 2010 och 2011.

10 000 nya högskoleplatser 2010 och 2011

Åtgärd 9: Regeringen föreslår i budgetpropositionen för 2010 en tillfällig satsning på utbildningsplatser i den högre utbildningen. Satsningen omfattar över en miljard kronor per år 2010 och 2011 och innebär 10 000 nya högskoleplatser inklusive studiestöd.

Tidigare erfarenhet visar att antalet sökande till högre utbildning ökar vid en lågkonjunktur. Fler studenter väljer också att stanna kvar i utbildning och komplettera med någon ytterligare kurs i avvaktan på att läget på arbetsmarknaden förbättras. Med förnyad och fördjupad kunskap står de bättre rustade för att få arbete när konjunkturen vänder.

Regeringen förslår mot bakgrund av detta en tillfällig satsning på 10 000 nya högskoleplatser för 2010 och 2011. Fördelningen av högskoleplatserna har huvudsakligen gjorts utifrån de bedömningar som universitet och högskolor själva har gjort av möjligheten att tillfälligt öka antalet platser med bibehållen kvalitet.

Högre studiemedel för Sveriges studenter

Åtgärd 10: Regeringen föreslår i budgetpropositionen för 2010 en höjning av studiemedlen. Från och med den 1 januari 2010 höjs studiemedlen med 431 kronor i månaden fördelat på 40 kronor som bidrag och 391 kronor som lån. Från och med den 1 januari 2011 höjs dessutom fribeloppet för studenter med cirka 30 000 kronor.

Ett väl utbyggt studiemedelssystem är en viktig del i en framsynt kunskapspolitik. Studiemedlen är, precis som andra stödssystem, kopplade till prisbasbeloppet som på grund av den allmänna prisutvecklingen för första gången sänks vid årsskiftet 2009/2010. Regeringens förslag om höjda studielån och justering av studiebidraget innebär att en student som har fullt studiemedel trots den svaga prisutvecklingen får 350 kronor mer i plånboken varje månad.

Det är en viktig princip att det ska löna sig att arbeta också för studenter. Regeringens förslag innebär att fribeloppet beräknas höjas från dagens 107 000 kronor till cirka 136 400 kronor per kalenderår för en heltidsstudent.

Delegation för jämställdhet i högskolan

Åtgärd 11: Regeringen har beslutat att tillsätta en delegation som ska stödja insatser och föreslå åtgärder som främjar jämställdhet i högskolan. Delegationen ska särskilt uppmärksamma och motverka könsbundna utbildningsval till högskolan och den minskade andelen män som söker sig till högre utbildning. Delegationen ska även uppmärksamma skillnader mellan kvinnor och män vad avser studietakt, avhopp och benägenhet att avlägga examen.

Delegationen ska bidra till ökad jämställdhet inom högskolan genom att kartlägga och lyfta fram framgångsrika jämställdhetsinsatser inom högskolan. Under 2009–2010 ska delegationen även fördela medel till insatser för jämställdhet efter ansökan. Vidare ska delegationen verka för att särskilt öka mäns intresse för högre utbildning och arbeta för att motverka könsbundna studieval inom högskolan samt analysera i vilken mån metoden att ange kvantitativa mål för könsfördelningen bland högskolans personal har varit framgångsrik. Slutligen ska förslag lämnas

om andra frågor som delegationen bedömer vara av betydelse för att främja jämställdhet i högskolan. Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 januari 2011 (dir. 2009:7). Skr. 2009/10:53

7.2 Arbete och försörjning

Lyft – en ny aktiveringsinsats

Åtgärd 12: Regeringen har i budgetpropositionen för 2010 aviserat en ny aktiveringsinsats, Lyft. Lyft föreslås bl.a. omfatta ungdomar inom ramen för jobbgarantin för ungdomar.

Syftet med åtgärden är att få unga arbetslösa i aktivitet och hindra att arbetslösheten passiviserar. Inriktningen på aktiveringsinsatsen ska vara sysselsättning inom miljö, skogsvård, kulturarvet, omsorg eller skola och ska genomföras inom statliga eller kommunala bolag och verksamheter samt inom ideella organisationer med viss verksamhet. Genom Lyft upprätthålls eller etableras en kontakt med arbetslivet samtidigt som insatsen kan ses som en investering i vår miljö och omsorg. Lyft ska inom jobbgarantin för ungdomar kunna pågå som längst i tre månader.

Folkhögskolestudier i jobbgarantin

Åtgärd 13: Som ett komplement till den utbildning som erbjuds inom jobbgarantin för unga i dag avser regeringen att genomföra en satsning på utbildningsplatser inom folkhögskolorna för ungdomar som saknar slutbetyg från grund- eller gymnasieskolan.

Satsningen innebär att inskrivna arbetssökande inom jobbgarantin för ungdomar ska kunna erbjudas utbildningsplatser på en folkhögskola. Den anpassade pedagogik som används på folkhögskolorna kan vara ett sätt att få ungdomar som inte slutfört en grundskole- eller gymnasieutbildning att återfå motivationen att studera. Målgruppen ska erbjudas en tre månader lång utbildning som kan innehålla kurser av orienterande, repeterande och motivationshöjande karaktär som syftar till att underlätta för den enskilde att påbörja eller återgå till reguljär utbildning.

Arbetslivsinriktad rehabilitering inom ramen för jobbgarantin för ungdomar

Åtgärd 14: Regeringen avser att öppna möjligheten för arbetslivsinriktad rehabilitering även inom jobbgarantin för unga.

Åtgärden innebär att även ungdomar inom jobbgarantin kommer att kunna ta del av de tjänster och den specialistkompetens som finns inom

Arbetsförmedlingens arbetslivsinriktade rehabilitering, liksom av de insatser och program som finns inom ramen för detta. Skr. 2009/10:53

Deltagande i jobbgarantin på deltid

Åtgärd 15: Regeringen avser att ge deltagare i jobbgarantin för ungdomar som har fyllt 20 år möjlighet att delta i jobbgarantin på deltid och möjlighet att under resterande tid studera inom den kommunala vuxenutbildningen. Deltagarna får aktivitetsstöd alternativt utvecklingsersättning på deltid.

Åtgärden syftar till att öka motivationen för studier och tydliggöra utbildningens betydelse på arbetsmarknaden. Den väntas också bidra till att deltagarna i högre grad väljer att gå över till att studera på heltid.

Åtgärden avses också gälla för ungdomar som deltar i svenskundervisning för invandrare (sfi) på deltid samtidigt som de resterande tid deltar i andra aktiviteter inom jobbgarantin. Syftet är att sfi i större utsträckning ska kunna kombineras med arbetslivsinriktade insatser.

Stöd till start av näringsverksamhet för ungdomar

Åtgärd 16: Regeringen har i budgetpropositionen för 2010 föreslagit att deltagare inom jobbgarantin för ungdomar ska kunna ta del av stöd till start av näringsverksamhet.

Ett sätt för unga att komma in på arbetsmarknaden kan vara att starta eget företag. En utvärdering av Riksrevisionen (RiR 2008:24) visar att stöd till start av näringsverksamhet är framgångsrikt jämfört med att vara öppet arbetslös eller att delta i övriga arbetsmarknadspolitiska program. Utvärderingen visade att deltagarna i stöd till start av näringsverksamhet i relation till dessa jämförelsegrupper bl.a. hade större sannolikhet att få reguljära arbeten och lägre risk för att komma tillbaka till Arbetsförmedlingen som arbetslösa.

Strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet

Åtgärd 17: I maj 2009 presenterade regeringen en strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet som syftar till att entreprenörskap ska löpa som en röd tråd genom hela utbildningssystemet.

Skolan lägger grunden för ett positivt förhållningssätt till entreprenörskap. Utbildning som inspirerar till entreprenörskap kan bidra till att fler unga människor kan och vill starta och driva företag. Fler företag som bygger på nya idéer är viktigt för att öka sysselsättningen, för att förstärka utvecklingskraften i hela Sverige och för att stärka Sveriges konkurrenskraft i en alltmer globaliserad värld. Entreprenörskap

handlar inte bara om att starta och utveckla företag, utan också om att tänka nytt, se möjligheter och lösa problem. Sådana egenskaper är kvaliteter som alla människor, oavsett om de är elever, företagare eller anställda, har nytta av. Skr. 2009/10:53

Satsning på unga innovatörer

Åtgärd 18: Regeringen avser att vidta åtgärder för att stimulera unga innovatörer att kommersialisera sina idéer. Detta ska ske i nära samarbete med utbildningsinstitutioner, företag och företagargorganisationer.

Regeringen föreslår i budgetpropositionen för 2010 en satsning som syftar till att stimulera förverkligandet av unga innovatörers idéer. Genom att fokusera på unga människor kan innovationspotentialen för näringslivets framtida utveckling frigöras. Samtidigt kommer insatserna att underlätta ungas inträde på arbetsmarknaden genom att ge möjligheter till kompetensutveckling och att utveckla nätverk samt genom att vara en språngbräda till eget företagande. För genomförandet av satsningen avsätts 20 miljoner kronor per år 2010–2012.

Studie av kommunala insatser

Åtgärd 19: Regeringen har gett Ungdomsstyrelsen i uppdrag att genom en studie med fokus på kommuner med lokala utvecklingsavtal belysa metoder för hur kommuner, i samverkan med andra aktörer, kan stödja ungdomar mellan 16 och 25 år som varken arbetar eller studerar att komma in på arbetsmarknaden eller påbörja vidare studier.

Ungdomsstyrelsen hade under 2004–2007 i uppdrag att stimulera utvecklingen av s.k. navigatorverksamheter med kommunal huvudman. På en navigatorverksamhet samordnas kommunens, myndigheternas, närings- och föreningslivets resurser för att unga arbetslösa ska få jobb. Totalt fördelades under perioden cirka 6,6 miljoner kronor till 28 kommunala navigatorverksamheter. Utvärderingen av satsningen visade att stödet förstärkte och påskyndade samverkansprocesser i kommuner. Det saknas dock en samlad bild av hur många navigatorverksamheter och andra liknande verksamheter som finns i Sverige för närvarande.

I stadsdelar som omfattas av de lokala utvecklingsavtalen är sysselsättningsgraden bland unga omkring 12–14 procentenheter lägre än bland unga i genomsnitt. Inte minst med anledning av den pågående lågkonjunkturen är det angeläget att belysa framgångsrika metoder för kommuners arbete med att stödja unga som varken arbetar eller studerar att komma in på arbetsmarknaden alternativt påbörja fortsatta studier.

Förhindra skuldsättning av barn och ungdom

Åtgärd 20: Regeringen avser att under hösten 2009 föreslå ändringar i bl.a. hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) samt tandvårdslagen (1985:125), så att det tydligt ska framgå att det är förmyndaren som är ansvarig för avgifter för underårigas vård och även för avgifter för uteblivna vård- och tandvårdsbesök.

Flera landsting har valt att ta ut en vårdavgift för barn och ungdomars besök inom hälso- och sjukvården samt avgifter för uteblivna vård- och tandvårdsbesök. Ett problem är dock att landstingen hanterar underårigas obetalda avgifter på olika sätt. Mer än hälften av landstingen väljer att se barnet eller ungdomen som gäldenär, vilket innebär att flera väljer att kräva barn och ungdomar på betalning av skulder efter det att de har fyllt 18 år. Ungdomarna riskerar därför att tvingas gå in i vuxenlivet med skulder. En lagändring skulle innebära att ungdomar inte kan skuldsättas på grund av att deras föräldrar inte betalar deras vårdavgifter.

Översyn av konsumentkreditlagen

Åtgärd 21: Regeringen avser att lägga fram ett förslag till ny konsumentkreditlag som en följd av att ett nytt EG-direktiv om konsumentkrediter ska genomföras i svensk rätt. Problemen kring s.k. sms-lån och liknande lån utgör en central del i detta arbete.

För närvarande pågår arbete med ett förslag till en ny konsumentkreditlag som ska genomföra ett nytt EG-direktiv om konsumentkrediter. Direktivet innehåller bestämmelser om bl.a. kreditprövning, information om ränta och avgifter och ångerrätt för konsumenter. Inriktningen på arbetet är att bl.a. reglerna om kreditprövning och information om effektiv ränta ska gälla också för sms-lån och liknande lån.

Studenters bostadssituation

Åtgärd 22: Regeringen har gett Boverket i uppdrag att göra en översyn av studenternas bostadssituation. Översynen ska utgå från ett antal orter med olika bostadsmarknadssituation för studenterna.

Syftet med uppdraget är att regeringen ska få en fördjupad bild av studenternas nuvarande och framtida boendesituation. Inom ramen för uppdraget ska Boverket även bedöma hur Studiesociala kommitténs (U2007:13) förslag kan påverka studenternas boendesituation. Vidare ska Boverket utreda hur byggregler tillämpas när det gäller byggande av studentbostäder och identifiera eventuella problem när det gäller produktionen av studentbostäder. Om Boverket ser behov av författningsändringar ska de lämna förslag på sådana. Uppdraget ska redovisas senast den 31 december 2009.

Åtgärd 23: Regeringen har initierat en rad förändringar i syfte att underlätta för privatpersoner att hyra ut den egna bostaden. Därmed kan hyresmarknaden utvecklas och det befintliga bostadsbeståndet utnyttjas bättre.

Regeringens bedömning är att ett regelverk som förenklar och gör det billigare att hyra ut sin egen bostad kan skapa fler lediga bostäder, framför allt för ungdomar och studenter som snabbt behöver hitta ett billigt boende. Förändringarna innebär exempelvis utökade möjligheter att få tillstånd att hyra ut sin bostad i andra hand och ett höjt schablonavdrag för hyresintäkter från andrahandsuthyrning. Samtliga förändringar gäller från och med den 1 januari 2009.

7.3 Hälsa och utsatthet

Psykiatrisatsning

Åtgärd 24: Regeringen kommer under 2009–2011 fortsätta sin satsning på att förbättra vården och omsorgen för de barn och unga som lider av psykisk ohälsa. Det gäller bl.a. en förstärkt vårdgaranti inom barn- och ungdomspsykiatri samt att fortsätta utvecklingen av första linjens vård och omsorg med hjälp av ett flertal modellområden.

Insatserna är en del av regeringens samlade psykiatrisatsning. I satsningen finns det fyra prioriterade områden och barn och unga är ett av dem. Regeringen avsätter cirka 900 miljoner per år, varav nästan en tredjedel är avsedda för insatser riktade mot barn och unga med psykisk ohälsa. Målet är att vården och omsorgen ska vara lättillgänglig och likvärdig över hela landet och att den ska utgå från varje barns och ungdoms specifika behov.

Nationell kartläggning av barns och ungas psykiska hälsa

Åtgärd 25: Under hösten 2009 genomför Statistiska centralbyrån på regeringens uppdrag en rikstäckande kartläggning av barn och ungdomars psykiska hälsa. Resultaten av totalundersökningen, som kommer att förmedlas till varje enskild kommun, redovisas för hela landet, kommun för kommun och skola för skola. På så sätt kan den enskilda kommunen jämföra sig med genomsnittet för hela landet, och skolorna i kommunen kan jämföra sina resultat med varandra. Avsikten är att underlätta för kommuner att bedriva ett kunskapsbaserat och effektivt folkhälsoarbete.

Barn och ungdomar är en särskilt angelägen målgrupp för det lokala och regionala hälsofrämjande folkhälsoarbetet. För att säkerställa att insatser riktade till barn och ungdomar har avsedd effekt måste de följas upp och

utvärderas. För kommuner och andra lokala aktörer är det angeläget att veta hur den totala hälsobilden ser ut i den egna kommunen. Genom ett systematiskt kvalitetssäkrat folkhälsohälsoarbete kan kommunen få kunskap om huruvida de hälsofrämjande och förebyggande insatserna har haft avsedd effekt eller om det behövs mer, eller andra, initiativ för främja barn och ungdomars psykiska hälsa.

Nationell strategi för ett utvecklat föräldrastöd

Åtgärd 26: Regeringen har lanserat en strategi för ett utvecklat föräldrastöd. Den nationella strategin för föräldrastöd är en del av regeringens samlade långsiktiga satsning på att främja hälsa och att förebygga ohälsa bland barn och ungdomar. Strategin är tänkt att dels inspirera kommuner och landsting att utveckla stöd och hjälp till föräldrar i deras föräldraskap, dels utgöra ett praktiskt stöd i det organisatoriska planerings- och utvecklingsarbetet.

Den nationella strategin för föräldrastöd (S2009.001a) är en strategi för ett universellt förebyggande föräldrastöd, dvs. att alla föräldrar erbjuds samma möjligheter till stöd och hjälp. Målsättningen är att via föräldrarna främja barns och ungas hälsa och positiva utveckling och maximera deras skydd mot ohälsa och sociala problem.

Strategins övergripande mål är att alla föräldrar ska erbjudas föräldrastöd under barnets uppväxt 0–17 år. Strategin innehåller därutöver följande tre delmål.

1. Ökad samverkan kring föräldrastöd mellan aktörer vars verksamhet riktar sig till föräldrar.
2. Ökat antal hälsofrämjande arenor och mötesplatser för föräldrar.
3. Ökat antal föräldrastödsaktörer med utbildning i hälsofrämjande metoder och universella evidensbaserade föräldrastödsprogram.

Utredning om händelseanalyser – ett verktyg i det självmordsförebyggande arbetet

Åtgärd 27: Regeringen har tillsatt en särskild utredare som ska klargöra och analysera förutsättningarna för att inom hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens område utveckla och förbättra händelseanalyser av inträffade självmord.

Det stora antalet självmord och självmordsförsök liksom de samhällsekonomiska kostnaderna och det psykiska lidande detta medför innebär att självmordstankar, självmordsförsök och självmord utgör ett stort samhällsproblem.

Ett effektivt självmordsförebyggande arbete grundar sig på insikten att självmord och självmordsförsök går att förebygga. En viktig förutsättning är emellertid att de självmordsförebyggande åtgärderna samordnas inom och mellan samhällets olika verksamhetsområden såsom förebyggande hälsovård, sjukvård, socialtjänst, kriminalvården, barnomsorg och skola samt äldrevård och högre utbildningar. För att

förebygga självmord krävs ett brett sektorsövergripande samarbete och samverkan mellan lokala, regionala och nationella aktörer. Skr. 2009/10:53

Utredaren ska ge förslag på hur de nya kunskaper som framkommer genom händelseanalyser kan föras över till regional eller lokal nivå med syfte att dessa kunskaper ska kunna komma till praktisk användning i det självmordspreventiva arbetet. Uppdraget ska redovisas senast den 30 juni 2010 (dir. 2009:79).

Stärkt barnrättsperspektiv i tillsynen över socialtjänsten

Åtgärd 28: Riksdagen har på regeringens förslag beslutat att länsstyrelsernas tillsyn över socialtjänsten från och med den 1 januari 2010 förs över till Socialstyrelsen och samordnas med Socialstyrelsens tillsyn av hälso- och sjukvården. Samtidigt träder en rad författningsändringar i kraft i syfte att stärka barnrättsperspektivet i tillsynen.

Den 1 januari 2010 införs en bestämmelse i socialtjänstlagen (2001:453) som innebär att Socialstyrelsen, vid tillsyn som rör barns förhållanden, får höra barnet om det kan antas att barnet inte tar skada av samtalet. Socialstyrelsen ska integrera ett barnrättsperspektiv i tillsynen och utveckla metoder för hur tillsyn som rör barn och ungdomar bör genomföras. Därutöver bedömer regeringen att det bör införas en bestämmelse om att hem för vård eller boende för barn och unga kontinuerligt bör besökas för tillsyn minst två gånger per år eller oftare om det behövs. En liknande bestämmelse bör införas i förordningen (1993:1090) om stöd och service till vissa funktionshindrade för insatser som riktar sig till barn och unga enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade. Vidare bör tillsynsmyndigheten ta fram information om barns och ungas rättigheter, som riktar sig både till barn och unga och till vårdnadshavare.

Öppna jämförelser inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården

Åtgärd 29: Regeringen har beslutat om en nationell strategi för kvalitetsutveckling genom öppna jämförelser inom socialtjänst och hälso- och sjukvård. Den sociala barn- och ungdomsvården utgör en viktig del av regeringens satsning på öppna jämförelser.

Öppna jämförelser av kvalitet, effektivitet och resultat inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården är ett verktyg för kvalitetsförbättring. Jämförelserna ger beslutsfattare, profession och allmänhet kunskap om hur verksamheten fungerar och hur den kan förbättras. Målsättningen är att de öppna jämförelserna ska möjliggöra bättre uppföljning på lokal och nationell nivå av de verksamheter som riktar sig till barn och unga samt även ligga till grund för jämförelser verksamheter emellan.

Utredning om åldersdiskriminering

Åtgärd 30: Regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att föreslå hur ett skydd mot diskriminering på grund av ålder ska införas på fler samhällsområden än i dag.

I dag saknas förbud mot åldersdiskriminering på en rad områden där förbud mot diskriminering på andra grunder, exempelvis sexuell läggning eller etnisk tillhörighet, råder. Regeringen anser att skyddet mot diskriminering i princip ska vara lika för de olika diskrimineringsgrunderna, men med hänsyn till de speciella förutsättningar som gäller för olika samhällsområden. Utredningen ska bl.a. kartlägga vilka former av särbehandling som förekommer och hur det ska säkerställas att inte berättigade former av särbehandling också blir förbjudna. Utredaren ska redovisa uppdraget senast den 27 augusti 2010 (dir. 2009:72).

Skolval 2010

Åtgärd 31: Regeringen avser att ge Ungdomsstyrelsen i uppdrag att arrangera projektet Skolval 2010. Projektet ska rikta sig till gymnasieelever och elever i grundskolans årskurser 7–9 för att dels uppmuntra dem att rösta i skolvalet 2010, dels öka kunskap om och skapa motivation för hur man som ung kan delta i och påverka samhällsutvecklingen. Uppdraget ska genomföras i samarbete med en eller flera ungdomsorganisationer.

Skolval har genomförts med olika arrangörer åtminstone sedan slutet av 1960-talet men främst har initiativet och genomförandet skett inom en enskild skola. År 1998 sammanställes för första gången valresultat från gymnasie- och grundskolor via rapportering till en gemensam databas. Utvärderingarna från tidigare skolval har varit mycket positiva. I det samordnade skolvalet 2006 deltog 1 380 skolor. Över hälften, 405 000, av Sveriges elever i grundskolans årskurser 7–9 och i gymnasieskolan röstade och valdeltagandet var i genomsnitt 87 procent. Tre av fyra, 74 procent, av de tillfrågade eleverna ansåg att skolvalet generellt sett var bra för att öka kunskapen och intresset för politik och samhällsfrågor. Regeringen har i budgetpropositionen för 2010 föreslagit att 2 miljoner kronor ska avsättas för finansiering av projektet Skolval 2010.

Utbildning av kommunernas ungdomssamordnare

Åtgärd 32: Regeringen avser att ge Ungdomsstyrelsen i uppdrag att under 2010 anordna en utbildning för personer som har en samordnande roll i kommunerna för det lokala ungdomspolitiska arbetet.

De senaste åren har alltfler kommuner inrättat särskilda tjänster för att samordna olika kommunövergripande processer och inte minst det lokala demokratiarbetet. Det kan vara motiverat att stimulera kompetensutveckling för dessa ungdoms- och demokratisamordnare. Förslaget kan utvecklas som en riktad informations- och utbildningsinsats gentemot dessa yrkesgrupper med syfte att höja kompetens och stimulera en samsyn i det lokala inflytandearbetet.

Det finns behov av utökad kommunikation mellan personer på chefsnivå kring ungdomsinflytande. Ett chefsnätverk eller en utökad dialog mellan chefer med ansvar för demokrati- och inflytandefrågor inom ungdomspolitikerna skulle kunna bidra till en fortsatt utveckling av former och innehåll för ungas inflytande i såväl verksamheter som i politiska beslut.

Tematisk analys av ungas inflytande

Åtgärd 33: Regeringen avser att ge Ungdomsstyrelsen i uppdrag att under 2010 genomföra en tematisk analys av ungdomars levnadsvillkor inom huvudområdet inflytande och representation. Analysen ska beröra flera aspekter av ungas inflytande, såsom inflytande i den representativa demokratin, det ideella engagemanget och känslan av att ha inflytande över sitt eget liv. Andra områden som analysen bör belysa är ungas känsla av delaktighet i samhället, attityden till och förtroendet för demokratin samt ungdomsorganisationernas arbete i utanförskapsområden. Slutligen ska analysen även beröra de formella rättigheter som unga har.

Ungdomar röstar i allmänna val i lägre utsträckning än äldre, är underrepresenterade bland förtroendevalda och är också i lägre utsträckning medlemmar i någon förening. Dagens unga medborgare är, enligt Ungdomsstyrelsens senaste attityd- och värderingsstudie, dessutom relativt pessimistiska i sin syn på medborgarinflytande. Hälften av de som svarade ansåg att vanliga medborgare inte kan påverka de förtroendevalda. Det finns även tecken på att det har skett en ökad polarisering i ungdomsgruppen när det gäller kunskapen om demokratiska processer, där skillnaderna mellan elever som har och de som inte har den kunskapen ökar.

Men inflytande handlar inte bara om möjligheten att påverka genom de formella beslutskanalerna. Kunskaperna vad gäller ungas känsla av delaktighet och förtroende för demokratin och om i vilken mån unga människor upplever sig ha möjlighet att påverka dels samhället i stort, men även den personliga sfären behöver öka. En sådan analys bör även belysa eventuella skillnader mellan unga beroende på kön, sexuell läggning, eventuell funktionsnedsättning, svensk eller utländsk bakgrund samt hemkommun. Ungas egna upplevelser bör vara i fokus, men kan jämföras med uppfattningen bland de yrkesgrupper som arbetar med ungdomar. Detta för att belysa om det förekommer skillnader i synen på inflytande och vilka frågor som unga bör få vara med att bestämma om.

Åtgärd 34: Regeringen analyserar för närvarande ungas möjligheter till inflytande i genomförandet av Landsbygdsprogram för Sverige år 2007–2013. Analysen kan leda till förändringar av programmet för att ytterligare markera ungdomsfrågornas vikt för landsbygdens framtid.

Landsbygdsprogram för Sverige år 2007–2013 har som övergripande mål att stödja en hållbar ekonomisk, ekologisk och social utveckling av landsbygden i Sverige. Programmets åtgärder finansieras både nationellt och av EU. Under programperioden satsas totalt 35 miljarder kronor. Ett av programmets målsättningar är att förbättra möjligheterna att leva och arbeta på landsbygden. Ungdomars medverkan i genomförandet av insatserna i programmet är nödvändig för att uppnå målen och utveckla landsbygden.

Dialog för en förstärkt gemensam värdegrund

Åtgärd 35: Under hösten 2009 planerar regeringen överlämna en skrivelse till riksdagen som innehåller en strategi för det fortsatta arbetet med Dialog värdegrund.

Dialogen för en förstärkt gemensam värdegrund initierades av regeringen 2008. Syftet med dialogen är att stärka den sociala sammanhållningen och delaktigheten i samhället med dialog som metod. Detta görs genom att ge människor möjlighet att reflektera över och diskutera värdegrundsfrågor som utgår från demokrati och mänskliga rättigheter. På så sätt kan även kunskapen om och intresset för frågor om demokrati, mänskliga rättigheter och jämställdhet stärkas. Dialogen kan även öka förståelsen för varför den egna åsikten inte får leda till handlingar som inkräktar på andras rätt att välja själva. Ungdomar utgör en särskilt viktig målgrupp och resurs i arbetet med Dialog värdegrund.

En viktig aktör för att nå såväl unga som vuxna är föreningslivet. Exempel på insatser för att stimulera föreningslivets dialogarbete är verktygswebben www.dialogvärdegrund.nu som förvaltas av Ungdomsstyrelsen.

7.5 Kultur och fritid

Analys av ungas kulturutövande

Åtgärd 36: Regeringen avser att ge Ungdomsstyrelsen i uppdrag att genomföra en analys av ungas kulturutövande samt av ungas upplevelser av betydelsen och konsekvenserna av detta. Syftet med studien är att öka kunskaperna om ungas kulturutövande, belysa eventuella skillnader mellan unga kvinnors och unga mäns kulturutövande samt att synliggöra unga kvinnors fritidsaktiviteter.

Vid studier av ungdomars fritidsaktiviteter redovisas ofta ungas idrottsutövande som en samlad kategori (t.ex. idrott), medan ungas kulturutövande redovisas som flera olika aktiviteter (t.ex. måla/rita, sjunga/spela osv.). Detta kan leda till att idrotten ser ut att engagera många fler ungdomar än vad kulturaktiviteter gör. Eftersom fler flickor och unga kvinnor än pojkar och unga män utövar kulturaktiviteter riskerar denna uppdelning att osynliggöra flickornas fritidsaktiviteter.

Kunskaperna om ungdomars kulturutövande behöver öka. Ungdomsstyrelsen har tidigare, på uppdrag av regeringen, genomfört en studie av ungdomars idrottsutövande (Unga och föreningsidrotten, Ungdomsstyrelsens skrifter 2005:9). Den här studien av ungas kulturutövande syftar till att ge kompletterande kunskaper om ungdomars, särskilt unga kvinnors, fritidsaktiviteter.

Dialog om barn- och ungdomskultur

Åtgärd 37: Regeringen avser att ta initiativ till en dialog om kulturfrågor med kommunerna och landstingen samt med den ideella sektorn. Syftet är bl.a. att stärka samarbetet kring barns och ungas möjligheter till eget skapande och deltagande i kulturlivet.

I propositionen Tid för kultur (prop. 2010/11:3) framhåller regeringen vikten av ett fördjupat samarbete på kulturområdet mellan den ideella sektorn, landstingen och kommunerna samt staten. För att undersöka behoven och formerna för ett sådant fördjupat samarbete avser regeringen att ta initiativ till att bjuda in berörda parter till en gemensam dialog med syfte att bl.a. stärka barns och ungas möjligheter till eget skapande och deltagande i kulturlivet.

Samordning och kunskapsspridning om barn- och ungdomskultur

Åtgärd 38: Regeringen avser att förtydliga Statens kulturråds uppdrag när det gäller samordning och kunskapsspridning inom området barn- och ungdomskultur. I uppdraget ska det ingå att samla och publicera aktuell statistik och information, följa och sprida forskningsrön liksom bidra till kunskaps- och metodutveckling samt lyfta fram goda exempel.

Kulturutredningen lyfter bl.a. fram behovet av utvärderingar och metodutveckling och föreslår att Statens kulturråd får ett utökat uppdrag inom detta fält. Även i Statens kulturråds rapport om samverkan mellan skolan och kulturlivet (2007:8 Kulturliv och skola) identifieras behovet av samordnad kunskapsspridning och analys samt bristen på utvärderingar och statistiska underlag. Statens kulturråd har redan inlett ett utvecklingsarbete som rör insatser inom barn- och ungdomskulturområdet. I propositionen Tid för kultur (prop. 2010/11:3) gör regeringen bedömningen att Statens kulturråd bör ges ett tydligare uppdrag när det gäller samordning och kunskapsspridning inom området.

Kommunerna ansvarar för det lokala kulturutbudet där den största delen av barns kulturliv utspelar sig. Statens kulturråds utåtriktade uppdrag inom ungdoms- och barnkultur bör därför genomföras i nära samarbete med den kommunala nivån. Statens kulturråd ska även vara en dialogpart för regionala och kommunala aktörer samt för kulturlivets parter. Kulturverksamheter i skolan ska redovisas särskilt.

Kunskap om ungas medievardag

Åtgärd 39: Regeringen avser att ge Medierådet ett tilläggsuppdrag som innebär att de ska initiera aktiviteter som syftar till att öka förståelsen för barns och ungas kreativitet och aktiviteter på Internet.

Det finns i dag en begränsad kunskap om barns och ungas digitala aktiviteter bland vuxna. Medielandskapet har förändrats betydligt de senaste decennierna. Internet har blivit en allt viktigare arena att uttrycka sig kreativt och delta aktivt vid, vilket ställer krav på att medborgarna kan bedöma och granska information. Denna mediekompetens är inte minst viktig när det gäller barn och unga. Kunskaper om barns och ungas aktiviteter på Internet är också viktiga verktyg i vuxnas arbete för att stödja barn och unga som mediekonsument och -producent. Samtidigt skapar dessa kunskaper hos vuxna goda möjligheter för delaktighet och ett ökat inflytande för barn och unga. Tilläggsuppdraget till Medierådet aviserades i regeringens kulturpolitiska proposition, Tid för kultur (prop. 2009/10:3).

Kraftsamling för ett säkrare Internet för barn och unga

Åtgärd 40: Regeringen har som ett led i satsningen för en säkrare mediemiljö för barn och unga beviljat Nya Surfa Lugnt – Föreningen för Surfa Lugnt medel som bidrag till att genomföra en kraftsamling där flera aktörer tillsammans bidrar till ett säkrare Internet för barn och unga.

Det finns ett stort engagemang hos såväl ideella organisationer, myndigheter som företag för att skydda barn och unga mot riskerna med de interaktiva medierna. Det behövs dock en gemensam kraftsamling för att förstärka effekten av alla goda initiativ. Nya Surfa Lugnt – Föreningen för Surfa Lugnt avser att genomföra en rad aktiviteter för att öka tryggheten för barn och unga. Föreningen ska senast den 1 juni 2010 redovisa hur medlen har använts.

Överskottet från AB Svenska Spel

Åtgärd 41: Den del av bidraget till ungdomsorganisationerna som utgjorts av en andel av överskottet från AB Svenska Spel upphör och ersätts av ett stabilt och förutsägbart statsanslag från och med 2011.

Det bidrag som utbetalas till det lokala föreningslivets barn- och ungdomsverksamhet baserat på det totala årliga överskottet från AB Svenska Spel har varierat i hög grad under senare år och har därigenom varit svårt att förutse. Ungdomsorganisationernas andel av överskottet har under senare år uppgått till mellan 131 och 196 miljoner kronor. Detta har medfört svårigheter för organisationerna att planera sin verksamhet. Statens stöd till det lokala föreningslivets barn- och ungdomsverksamhet kommer i stället att från och med 2011 ingå i de statsanslag till ungdomsorganisationerna som årligen föreslås i regeringens budgetproposition och fastställs av riksdagen. I samband med detta avser regeringen att göra en uppföljning samt utvärdering av hur de tidigare utbetalda medlen har använts.

Försöksverksamhet med engagemangsguider

Åtgärd 42: Regeringen avser att ställa medel till Ungdomsstyrelsens förfogande för att myndigheten under 2010 ska kunna utlysa medel som kan sökas av ungdomsorganisationer som vill arbeta med engagemangsguider och liknande metoder av uppsökande karaktär. Dessa metoder bör syfta till att genom uppsökande verksamhet stimulera ungdomar, företrädesvis i områden med lägre organisationsgrad, till kontakter inom ideella organisationer inom skilda verksamhetsområden.

Den ideella sektorn spelar en mycket viktig roll för att utvidga människors nätverk. Nätverk har i sin tur stor betydelse för människors etablering på arbetsmarknaden, liksom för deras delaktighet i och tillit till samhället i stort. Staten och myndigheterna kan inte styra fram sociala nätverk och ideellt engagemang men har möjlighet att stödja den verksamhet som organisationer själva utformar och bedriver. Det är särskilt viktigt att finna former för att stimulera ungdomar som tidigare inte varit aktiva i föreningslivet till engagemang. Många ungdomsorganisationer bedriver redan i dag ett omfattande sådant arbete, vilket regeringen önskar främja ytterligare genom att stödja försöksverksamheter med engagemangsguider andra liknande metoder av uppsökande karaktär. Sådana engagemangsguider bör ha uppgiften att stimulera ungdomar som inte själva söker sig till föreningslivet till verksamhet och kontakter inom ideella organisationer inom olika verksamhetsområden. Syftet med verksamheten bör vara att bidra till att trösklarna till ideellt engagemang och nya nätverk kan sänkas, vilket är av särskild vikt för ungdomar i områden med lägre organisationsgrad. Detta förutsätter dock att verksamheten även är av uppsökande karaktär. En sådan uppsökande verksamhet kan underlättas genom att ungdomsorganisationerna samverkar med myndigheter och andra aktörer som träffar ungdomar som t.ex. är arbetslösa eller på annat sätt behöver stärka sina nätverk.

Utvärdering av ungdomspolitiken

Åtgärd 43: Regeringen avser att ge en lämplig aktör i uppdrag att genomföra en utvärdering av den nationella ungdomspolitiken. Utvärderingen bör vara inriktad på sambandet mellan mål, insatser och utfall inom ungdomspolitiken. Representanter för målgruppen ska göras delaktiga i utformningen av utvärderingen.

I och med den senaste ungdomspolitiska propositionen Makt att bestämma – rätt till välfärd (prop. 2004/05:2) infördes modellen att ungdomspolitiska insatser tydligt ska integreras i verksamheten inom alla områden som är relevanta för ungdomars levnadsvillkor och därmed utgå från befintliga mål för politiken inom dessa områden. Det var även i denna proposition som uppföljningssystemet för ungdomspolitiken presenterades. I propositionen angavs att den nationella ungdomspolitiken bör utvärderas regelbundet och redovisas till riksdagen.

Uppföljning och utvärdering av barnrättspolitiken

Åtgärd 44: Regeringen avser att ta initiativ till att utveckla indikatorer och statistisk information för uppföljning av barnrättspolitiken i syfte att öka kunskapen om tillämpningen av barnkonventionen på nationell, regional och kommunal nivå.

En central uppgift för barnrättspolitiken är att ge en helhetsbild av barns och ungas levnadsvillkor och följa hur insatser på olika områden tillsammans påverkar utvecklingen av dessa villkor. Regeringen planerar därför att ta fram indikatorer och statistik för att bättre kunna följa upp måloppfyllelsen samt öka kunskapen om tillämpningen av barnkonventionen på nationell, regional och kommunal nivå. I detta arbete ingår också att identifiera kunskapsluckor inom ett antal områden för att möjliggöra jämförelser mellan kommuner och mellan landsting. Det förslag till uppföljningssystem som presenterades i Ett uppföljningssystem för barnpolitiken (Ds 2007:9) bör utgöra ett viktigt underlag i detta arbete.

Information om EU:s nya ramverk

Åtgärd 45: För att sprida information om det nya ramverk för det ungdomspolitiska samarbetet inom EU som planeras beslutas i november 2009, avser regeringen tilldela Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer (LSU) medel.

Att ge unga verkliga möjligheter till inflytande och deltagande är övergripande mål för såväl den svenska ungdomspolitiken som det

ungdomspolitiska samarbetet inom EU. Information om det nya Skr. 2009/10:53
ramverket bör spridas till ungdomsorganisationer på såväl lokal som
nationell nivå. Syftet bör vara att tydliggöra kopplingen mellan det lokala
och internationella ungdomsarbetet och att stärka kopplingen mellan
lokal, nationell och EU-nivå i den strukturerade dialogen med unga.

Informationsinsatserna ska genomföras i enlighet med en ansökan som
LSU har inkommit med i oktober 2009.

Deltagare i det ungdomspolitiska rådet 2008–2009

Amatörkulturens samrådsgrupp
BOOSTER Riksförbund
Drömmarnas Hus
FAS – Forskningsrådet för Arbetsliv och Socialvetenskap
Fryshuset
Förbundet Unga Rörelsehindrade
Kristinehamns kommun
LSU – Sveriges Ungdomsorganisationer
Liberala ungdomsförbundet
Nätverket NUNI
Riksidrottsförbundet
Romska Ungdomsförbundet
RUS – Riksförbundet Ungdomar för Social hälsa
Rädda Barnens Ungdomsförbund
SIOS-ungdomskommitté
SKL – Sveriges Kommuner och Landsting
SKUR – Nätverket för Sveriges kristna ungdomsrörelser
SSU – Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund
Svenska Scoutrådet
Sveriges Elevråds Centralorganisation (SECO)
Sveriges Unga Muslimer
Sveriges ungdomsråd
UNF – Ungdomens Nykterhetsförbund
Ungdomsstyrelsen

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 oktober 2009

Närvarande: Statsrådet Olofsson, ordförande, och statsråden Odell, Bildt, Ask, Husmark Pehrsson, Larsson, Erlandsson, Carlgren, Hägglund, Björklund, Malmström, Sabuni, Billström, Tolgfors, Björling, Krantz

Föredragande: Statsrådet Sabuni

Regeringen beslutar skrivelse 2009/10:53 En strategi för ungdomspolitik.